

"מכאן הכל צומח"

ציפורי

מסע משמעותי - חוברת למדריך

טיוטה

כתיבה: אילה דקל והדס ליבמן - בינה

שלגית הימן- מרכז שדה ציפורי קק"ל

רכזת תוכן: מירב כורה חזן

כל הזכויות שמורות לקק"ל

המחלקה הפדגוגית, ירושלים, 2016

www.greenwin.kkl.org.il

מכאן הכל צומח

המסע המשמעותי מיועד ליצוק תוכן משמעותי וערכי לטיולים השנתיים של תלמידי בתי הספר התיכוניים. המסע יכלול פעילות מגוונת הנפרסת על פני שלושה ימים. הוא יעבור בין שבילים, אתרים ומסלולים הנמצאים בסמיכות למרכזי השדה של קק"ל בציפורי, לביא, נס הרים ודרום הארץ.

רציונל:

המסע המשמעותי יחזק את הקשר בין המשתתפים לארצם ויפתח בהם זיקה ואהבה לארץ - לנוף, לטבע, למורשת האדם, לחברה, ולמדינה. באמצעות הליכה מאתגרת בשבילי הארץ, תוך ביקור באתרי טבע, באתרים היסטוריים ובאתרי מורשת. המסע יעודד את המשתתפים, ליצור פרשנות אישית לחוויות שהם עוברים, ולחוות מפגש בלתי אמצעי עם השטח, רגש מעורבות ומחויבות לחברה ולסביבה בישראל.

המסע המשמעותי נוצר מתוך רצון לקיים תהליך עומק משמעותי עם המשתתפים. תהליך שיתרום לתחושת השייכות שלהם אל העם והמדינה ויעודד אותם לקחת חלק פעיל בעשייה החברתית.

מטרות המסע :

- להוות נקודה משמעותית בתהליך גיבוש זהותם של המשתתפים.
- לעורר תחושת שייכות וזיקה לעם ולארץ
- לעורר את המשתתפים לשאילת שאלות וקיום בירור בנוגע לחיבור שלהם למורשתם ולסביבתם.
- לקיים שיח ערכי מתוך התבוננות ומפגש.
- לעודד את המשתתפים לעשייה חברתית.
- לעודד את המשתתפים למחויבות, התנדבות ואחריות למדינה ולסביבה.

בכדי לממש מטרות אלו יתנהל המסע בשני צירי תוכן עיקריים :

- א. ציר החוויה:** יתבסס על חוויות יוצאות דופן ומעוררות, המאפשרות למשתתפים לצאת ממעגל חיי היומיום שלהם ולהתבונן עליו מחדש.
- ב. ציר השיח:** יתבסס על מעגלי שיח המבוססים על שאילת שאלות ודיון ערכי עמוק.

לעומת טיול רגיל, שמטרתו היא הכרת תוואי השטח או הנאה של משתתפי מהטיול, במסע המשמעותי המטרה היא המשתתף עצמו והתהליכים העוברים עליו. לפיכך, גם ההדרכות במהלך היום יתכוננו לצורך זה, והזרקור יוסב אל המשתתף ונקודות המפגש שלו עם מורשתו וסביבתו. לצורך כך, הפעילות הקבוצתית תתקיים בקבוצות קטנות של כ-20 תלמידים בלבד. את הקבוצה ילווה לאורך כל המסע איש צוות מבית הספר, המהווה חלק משמעותי ממרקם השיח הנבנה עם התלמידים ויכול להמשיך את התהליך לאחר מכן בבית הספר. כל יום במסע מתחיל עם שחר

ונגמר בשעת לילה מאוחרת כאשר המדריך מלווה את הקבוצה לאורך כל הפעילויות. וכל מפגש עם טבע, אדם או מקום יכול להפוך לנקודת שיח ונקודת ציון משמעותית בדרך.

ימי המסע יתקיימו במתכונת אחידה הכוללת: יחידת פתיחה, יחידות הנחייה קצרות לאורך היום, יחידה מרכזית אחת של שעה וחצי ויחידת סיכום. פתיחת היום תתקיים עם הזריחה במעגל סביב המדורה (התפאורה הזו של פתיחת היום משמעותית בכדי לייצר חוויה "שונה" מחוויית הטיול הרגילה אותה מכיר המשתתף). מעגל מסוג זה משדר למשתתף כי הוא הגיע לטיול בסגנון אחר וכך גם עוזרת לו לשנות את גישתו כלפי המסע. מעגל פתיחת היום חושף את השאלות שידונו במהלך היום ומעלה אותם למודעות של המשתתף. במהלך היום יחוו המשתתפים חוויה מרכזית אחת או שתיים לכל היותר. מטרתה של חוויה זו הינה לעורר את השיח בעיבוד שלאחריה ולהביא את השאלות המרכזיות לדיון מעמיק. בסיומו של כל יום, תתקיים יחידת סיכום יום שאוספת את כל התהליכים שהתקיימו לאורך היום ומעניקה להם משנה תוקף. בנוסף, בסיכום היום יכין המדריך את המשתתפים ליום הבא. כל היחידות יתקיימו בישיבה במעגל, גם יחידות ההנחה הקצרות לאורך המסלול.

לסיכום:

פתיחת יום – את היום נפתח ביחידה קצרצרה שמטרתה לעורר את הסוגיה המרכזית בה נדון במהלך היום.

חוויית מרכזיות – במהלך כל יום יתקיימו משחקים, הפעלות, טיולים, ביקורים באתרים ויחידות שיח. חוויות אלו נועדו בכדי לגרות את החשיבה ולהוביל לדיון בשאלה המרכזית.

סיכום יום – רפלקציה על שהתרחש במהלך היום. מטרתו של סיכום היום הינה לאסוף את התהליכים שהתרחשו ולהעניק להם משנה תוקף.

בקובץ המערכים המופיע לפניכם קיים רצף הנחיות המתקיים לאורך שלושת הימים. הדגש בקובץ מערכים זה הינו על שאילת השאלות, הרלבנטיות לחיי החניך וההובלה של התהליך הנבנה בין הימים. חוברת זו אינה מתיימרת להכיל את כל הידע העיוני ונושאי הרקע בהם היא נוגעת אלא להוות מודל ליצירת תהליך מתוך טיול והתבוננות בשטח. כמו כן, כל קבוצה העוברת את המסע שונה מקודמתה והמסע נשען רבות על שיקול דעתכם כמדריכים ועל ההתאמה של המערכים לקבוצה הספציפית. תוך שמירה על מטרות היום כמובן.

היום הראשון

יום השורש : כי באדם אאמין

רציונל:

בבואנו לקיים שיח עמוק ואישי הנוגע בזהותו של המשתתף, חשוב קודם כל לאפשר למשתתף שיח אישי והיכרות עמוקה. לפיכך ביום זה נשקיע בהכרה עמוקה של כל משתתף על תכונותיו האישיות. נכיר את "שורשו" של האדם ונאפשר למשתתפים שיח על עצמם וזהותם גם במליאה וגם בקבוצות אינטימיות.

מטרות:

- המשתתפים יכירו אחד את השני מזוויות חדשות.
- המשתתפים ישוחחו על נקודות החוזק שלהם.
- המשתתפים ישוחחו על דרכי ההתמודדות האפשרויות עם קושי.
- המשתתפים יחשבו מה הם שורשיהם האישיים.

יום זה הוא היום הראשון של המסע. בו מתחיל התהליך ובו נרקם הקשר בין המדריך לקבוצה ובין לבין עצמם. חשוב לדעת כי יתכן שהמשתתפים מכירים זה את זה אך לבטח לא היו אף פעם קבוצה בפני עצמה. ולכן יש להתייחס ביום זה גם לגיבוש הקבוצתי בניהם ולהיכרות המשמעותית המתגבשת. היום שיפתח את המסע יהיה יום שכולו מסע בשטח, והתמודדות עם מסלול אתגרי. יום זה משמעותי ליצירת הניתוק מהמסכים ומשגרת יומם של המשתתפים כדי שיוכלו לאפשר לתהליכים חדשים להתרחש. מן הרגע הראשון ירגישו המשתתפים שהגיעו למקום מיוחד שבו אכפת לנו מהם וממחשבותיהם ואנו רוצים לשמוע אותם. מתוך ההתמודדות עם המסלול יבואו לידי ביטוי הכוחות הטמונים במשתתפים. המסלול יהיה כר לשיח על התמודדות וכוחות אישיים ופנימיים. כמו כן מהווה יום זה שלב ראשון בחיבור לשורשים שלנו כעם וכאזרחים במדינה – "אהבת המולדת, רגש טבעי הוא בלב בני הארץ. אך מולדת אינה מתמצית בהווי חברתי ומדיני. ראשית כל הריהי – ארץ. אינך יודעה עד שלא עברת בה ברגל" (מנשה הראל)

המסלול של היום הראשון מתחיל בראס עלי. יורדים אל נחל ציפורי והולכים מזרחה עד עין יבקע (כשעה) מעין יבקע עולים לכעביה וממשיכים על שביל ישראל אל אלון הגליל משם נוסעים בהקפצה למרכז השדה.
סך הכל כ-16 ק"מ.

ביחידות ההנחיה שלפניכם קיימות יחידות חובה ויחידות רשות ביניהן ניתן לבחור.

מבנה היום:

1. פתיחה והיכרות
2. מהם שורשים?
3. הכנה למפגש – תצפית מתבוננת / האחר הוא אני?
4. מפגש בכעבייה
5. עיבוד למפגש
6. התמודדות עם קושי - גדר כבשה ואיש עם בעיה / בור באר מעיין
7. יחידה מרכזית – השורשים שלי
8. סיכום יום

1. פתיחה והיכרות:

ליחידת הפתיחה שתי מטרות. הראשונה, לשים אבן יסוד משמעותית ראשונה ולהסביר למשתתפים במעשים ולא במילים לאיזה סוג טיול הם הגיעו על ידי יצירת היכרות משמעותית בין המשתתפים. המטרה השנייה הינה להפיג חששות ולפתוח באווירה נעימה. לפיכך ביחידה זו נבחר לשחק משחק היכרות כיפי אך בעל עומק מסוים. חשוב מאד שנערוך סבב שמות ונתאמץ לזכור את כל שמות החניכים כבר ביום הראשון. כשמשתתף יודע שזוכרים את שמו אנו משדרים לו כי אכפת לנו ממנו ואנחנו מקשיבים לדבריו.

סבב שמות: נערוך סבב שמות בו כל אחד יאמר את שמו אך גם יוסיף אמירה משמעותית יותר. נניח, כל אחד יאמר את שמו ויסביר את משמעות השם שלו או לחילופין מה שם החיבה החביב עליו. ניתן גם לעשות סבב בו כל אחד יאמר את שמו ומה הוא היה רוצה שיקרה במסע או מה הוא לא רוצה שיקרה וכד. ניתן לערוך את הסבב לפני המשחק או לאחריו, לשיקול דעתו של המנחה.

אפשרויות למשחקי פתיחה:

הרוח נושבת – כולם יושבים במעגל, אחד מן המשתתפים עומד באמצע ואומר "הרוח נושבת על כל מי שיש לו נעליים שחורות" וכל מי שיש לו נעלים צריך לקום ולהחליף מקום. האחרון שנשאר עומד הוא זה שיכריז בפעם הבאה. משחק זה מאפשר התחממות איטית שכן אפשר להתחיל במשפטים סתמיים ומצחיקים ("כל מי שלא ברור לו למה נסענו כל הלילה) ואז להמשיך למשפטים עמוקים יותר. "כל מי שיש לו שני אחים" – "כל מי שרב פעם אחת לפחות עם ההורים שלו" – "כל מי שאכפת לו מכך שהוא יהודי" – "כל מי שלא בטוח שתמיד הוא רוצה לחיות בארץ" – "כל מי שלא תמיד בטוח בעצמו" ועוד ועוד.

אף פעם לא... – במשחק זה אחד המשתתפים שנבחר מראש צריך לפתוח ולומר משהו שהוא מעולם לא עשה כמו "אף פעם לא טסתי במטוס" ואז כל מי שכן עשה זאת מקבל נקודה / מקבל איזושהי עוגיה או חטיף / צריך לשנות מים מהבקבוק שלו. ואפשר כמובן לעצור ולספר במילה או שתיים על ההתנסות. ואז מי שכן עשה את הדבר ממשיך ואומר משפטי "אף פעם לא..."

אמת ושקר – במשחק זה כל משתתף צריך לומר על עצמו שני משפטים, דברים שילדי הקבוצה לאו דווקא יודעים עליו. אחד המשפטים הינו אמת והשני שקר. שאר המשתתפים צריכים לנחש איזה מהמשפטים היה משפט אמת ואיזה היה משפט שקר.

אקווריום – במשחק זה מסדרים את הקבוצה במעגל פנימי וחיצוני, כך שלכל אחד יש בן זוג. המנחה מגדיר נושא או שאלה נניח כמו "איזה מספר אני בין האחים במשפחה?" – "מה אנחנו אוהבים לעשות בשבת?" – "מה אני אוהב לעשות בזמני הפנוי?" וכד. כל זוג משוחח על השאלה ואז בשאלה הבאה כל אנשי המעגל הפנימי זזים כך שהזוגות מתחלפים ואנו יושבים לשיחה עם בני זוג אחרים. כך עד סוף הסבב. היתרון במשחק זה הינה שהוא מאפשר היכרות ושיחה אינטימית. החיסרון הוא שאין שיח כללי של הקבוצה.

בתום המשחק ניתן לומר למשתתפים כי שמחנו לשמוע אותם ולהכיר היכרות ראשונית. כעת אנחנו יוצאים למסע של שלושה ימים יחד. מסע בשבילי הארץ ומסע בשבילי הנפש שלנו. במסע הזה חשוב לנו לשמוע אותם. מה חשוב להם, מה יש להם להגיד על כל הנושאים שנפגוש בדרך. אנחנו יושבים במעגל בשונה מהכיתה או בטיול רגיל בכוונה תחילה. כי במעגל כל המשתתפים ואף המנחה נמצאים במרחק שווה מנקודת האמצע. בכך אנו רוצים לומר כי מבחינתנו כולנו נוביל את המסע הזה יחד כקבוצה. הדעות של כל המשתתפים חשובות לנו ואנו מעניינים לשמוע מה יש להם לומר. יש לכל אחד ואחד מהמשתתפים השפעה משמעותית על אופן התנהלות שלנו כקבוצה. בסוף יחידה זו נחלק למשתתפים מחברות מסע, מחברות שילוו אותם ואותנו לאורך המסע ובהם יוכלו לכתוב את הגיגיהם. כדאי מאד לכתוב לכל אחד הקדשה בפתח המחברת כדי שהיא תהיה להם חשובה ולא יזרקו אותה. וכמו כן, לומר להם שבסוף המסע כולם יכתבו אחד לשני במחברות אז כדאי להם לשמור אותה. נשאל:

- **מה זה "מסע" בעיניכם?**
- **מה המילה הזו מעוררת בכם?**
- **איך מרגישים כשיוצאים למסע?**

נעביר בין המשתתפים דפים ונבקש מהם לכתוב דבר אחד שהיו רוצים שיקרה להם במסע. לקפל, לכתוב את שמם ולהכניס לבקבוק הציפיות. את הבקבוק הזה נפתח ביום האחרון למסע.

2. מהם שורשים?

נערוך עם המשתתפים סבב אסוציאציות על המילה שורש או שורשים. הכלל המשמעותי בסבב הוא שאסור לחזור על אסוציאציה שכבר נאמרה. ניתן לעשות גם שניים ושלושה סבבים וכך לאט לאט מתגלות משמעויות חבויות ומחשבות עמוקות בנוגע לשורשים.

מבחינה בוטנית, שורש הוא איבר הקיים אצל צמחי זרע וחלק מהשרכים. השורש מתפתח לרוב מתחת לפני הקרקע ומשמש לעגירת הצמח בקרקע, וכן לספיגת מים וחומרים אי אורגניים. תפקידו של השורש בצמח לא מסתיים באספקת מים ומינרלים מן הסביבה. בנוסף, השורש יכול לשמש לאגירת מזון, לאורור, לרבייה אל-זוויגית וכמובן, לאחיזה וחיבור של הצמח לקרקע.

כעת נרצה לשאול לגבי השורשים:

- האם לדעתכם יש קשר בין גודל העץ לגודל השורשים? לצורתם? לאופיים?
- נעמוד מול עץ מסוים ונשאל כיצד המשתתפים מדמיינים את השורשים שמצויים באדמה מתחתנו.

מעניין לדעת כי לצמחים שורשים שונים מאד זה מזה. ממש כפי שבני האדם שונים זה מזה באסטרטגיות ההתמודדות שלהם. לפריסת השורשים בקרקע אין קשר למראה החיצוני של העץ. פריסת השורשים נקבעת לפי סוג הצמח וגם לפי האופן בו הוא מחפש אחר מים. לדוגמה צמחים הגדלים באזורים צחיחים כמו אלה ואלון מגדלים, מיד עם נביטתם, שורש שיפודי עמוק שנפחו גדול בהרבה ביחס לנוף. זאת כדי להתכונן מהר לתנאי הקיץ השחונים, בהם הרטיבות רק בעומק הקרקע. כלומר השורשים, שמוסתרם מעינינו, יכולים להיות אף גדולים בהרבה מהעץ שמצוי מעל פני הקרקע והם אלו שמחזיקים את העץ ושומרים על חיותו.

היבט נוסף מעניין הינו כי לאורנים מערכת שורשים רוחבית וכנראה בשל צפיפות הנטיעות השורשים של העצים נפגשים, מתמזגים ומשתפים פעולה בספיגת מים ומינרלים. גילו תופעה זו כאשר שמו לב שגדמי עצי אורן הנמצאים ביער אינם מתים. כלומר, הגדם אינו נרקב או מתפורר אלא שומר על חיות הודות לסוכרים שהוא מקבל דרך השורשים שהתמזגו עם שורשי עץ בעל עלווה. הגדם מצדו מגדיל את שטח הפנים של השורשים וכך הוא תורם את חלקו לשותפות.

נקרא יחד קטע של הרש"ר הירש המתאר את חשיבותם של השורשים:

תקומתו של העץ איננה מושרשת בענפים ובעלים ובפירות המפזארים – אלא בשורשיו, שהם מחזקים במקום אשר הרוחות והסערות לא תגענה שמה. הם מתחזקים על מקור מים חיים של התחדשות. העץ איננו דואג בזמן שהסערות תופסות אותו, מנענעות אותו כופות אותו – הוא לא נע ולא זע ממקומו, וכל זמן שהוא לא נעקר ממקומו, היה תהיה לו תקומה!

או לחילופין את סיפור ביקורו של צ'רצ'יל בתל אביב:

"סיפור ידוע ומלא לקחים הוא סיפור ביקורו של צ'רצ'יל בתל-אביב, בראשית שנות העשרים. מכיוון שלא היו עצים של ממש בעיר הצעירה, ואין לקבל שר מושבים בלי שדרה מתקבלת על הדעת, "נטעו" לכבודו אבות העיר שדרת ענפים. באה הרוח ונעקרה השדרה החגיגית. כשעבר צ'רצ'יל במקום וראה את הענפים העקורים, אמר: "העיקר הם השורשים".

[מתוך: "התשמע קולי" מאת: מוקי צור]

3. בור באר ומעיין - תחנת עין יבקא

אנו ניצבים כעת בפני מעיין שנקרא "עין יבקא" ומכונה גם "עין הסוסים". מעיין זה מזין את נחל ציפורי. מימי מעיין יבקע תפוסים היום בבריכה, שלושים מטרים אורכה ועשרה רוחבה. ראשיתה של הבריכה קדום, ויסודותיה נבנו אולי כבר בתקופה הרומית. הבריכה שופצה במהלך הדורות, ושיפוץ של ממש נעשה בה, כנראה, בידי נוצרים אנשי המסדר הכרמליתי, שהשתמשו במים להנעת טחנת-הקמח שהייתה ברשותם במורד הנחל. במקום הוקם סכר להעלאה ואיגום המים בבריכה, ממנה הוזרמו באמת מים עד לטחנה. היום פרוצים קירות הבריכה, ולעיתים גולשים מימיה ונגרים החוצה. מעיין הינו מבוע של מים הפורצים מתוך האדמה. לרוב מדובר במי גשמים שחלחלו מפני הקרקע עד לשכבת קרקע אטומה המונעת את המשך החלחול. מים אלה זורמים על פני השכבה האטומה עד למוצא כלשהו אל פני השטח.

- **מדוע לדעתכם נבנתה בריכה זו סביב המעיין?**
- **מה הייתה מטרתם של בוני הבריכה?**

מעיין הינה תופעה טבעית לחלוטין שאיננה מצויה בשליטת בני האדם. המעשה האנושי שעשו בתקופה הרומית או הנזירים הכרמליסטים מטרתו לייצר סדר ולארגן את תופעת הטבע הזו בעזרת יצירת גבולות ברורים ומסודרים להתפרצות המים הטבעית הזו. כאן ניתן לשוחח עם המשתתפים על מחשבות ורגשות שלהם בנוגע לגבולות כאלה שאנו מציבים להתנהגויות ה"טבעיות" שלנו. האם אנחנו אוהבים את הגבולות הללו? סולדים מהם? מי שם אותם? החברה או אנחנו?

בהמשך לכך ובכדי למנף את הדיון ניתן להסביר למשתתפים כי קיימות שלוש אפשרויות של מאגרי מי בעולם הקדום שלפני המצאת הברז.

הראשונה הינה בור מים. בור מים הוא יצירה אנושית לחלוטין שמטרתה איסוף של מי הגשמים ואגירתם בבור מלאכותי. בורות אלו נחצבו לרוב בסלע קירטון שהוא רך ונוח לחציבה. וכמו כן היו הבורות מצופים בשכבה של טיח. השנייה הינה מעיין עליו דיברנו עד עתה שהוא התפרצות של מי תהום אל פני השטח בצורה טבעית לחלוטין, ללא גבולות וללא מסגרת אנושית. השלישית הינה באר. באר היא חציבה אנושית בקרקע המאפשרת דלייה של מי תהום. כלומר, מעשה אנושי, מסודר ומאורגן היוזם ופועל בכדי להגיע את מי התהום. מעשה שאינו מחכה לפריצם של מי התהום במקום או בזמן מסוים אלא פועל בתוך המציאות ומוצא דרך להגיע אל המים הללו.

כבני אדם עומדות בפנינו שלוש האפשרויות הללו להתמודדות עם החיים. הראשונה, התמודדות נוסח מעיין, לשבת ולחכות שהטבע יעשה את שלו וליהנות ממה שיש, כך או כך. (מעניינת בהקשר זה האפשרות הקיימת למולנו של מעיין נובע שבני האדם יצרו סביבו בריכה אנושית וגידרו אותה, אולי בכדי למקסם את יכולותיו ואת ההנאה ממנו). השנייה, התמודדות נוסח הבור, למצוא דרך לאגם משאבים, לאסוף מים מהסביבה ומהאבנים שמסביב בכדי לקיים את עצמי ובעצם, להיעזר בסביבה ובחברה שסביבי. (כמו הפתגם - אין הבור מתמלא מחוליותו - הבור אינו יכול להתמלא ממי גשמים הנכנסים ישירות אל פתח הבור, האבן הנקובה המונחת על פתח הבור נקראת "חוליה", אלא ממי גשם הזורמים על פני הסלע ומתנקזים בתעלות אל בור שיקוע הצמוד לפתח הבור וממנו אל תוך הבור). השלישית והאחרונה הינה התמודדות נוסח הבאר על פיה האדם יוצר ומגלה, מחפש את דרכו במציאות שנמצאת למולו אך גם לא מפחד לעשות מעשה, לחפור מתחת לפני השטח, לגלות אוצרים הטמונים בו ובטבע ולעשות בהם שימוש. ובעצם מחברת הבאר בין העולם הפנימי והנסתר שמתחת לפני האדמה לעולם החיצוני והגלוי לכולנו. (אנחנו מניחים כרגע אבן שנוכל להמשיך ולהתייחס אליה מחר כשנתמודד עם סוגיית השימור מול מסורת.

לסיום נשלח את המשתתפים להמשך המסלול עם המחשבה, כיצד הם מתמודדים לרוב עם אירועים בחייהם, התמודדות נוסח - באר, בור או שמא מעיין? או לחילופין, אולי אלא אסטרטגיות התמודדות שונות המתאימות לסיטואציות שונות. ונוכל לשלוח את המשתתפים לחשב מתי הם נתקלו בסיטואציה שבה התמודדו נוסח באר, מתי בור ומתי מעיין. במידה ויש זמן, ניתן לשבת בקבוצות קטנות ולשתף בסיפורי ההתמודדות. אפשר שכל ה"מעיין" ישבו יחד בקבוצה אחת. קבוצה אחרת תהווה את ה"בורות" וכד..

4. האחר הוא אני?

המעבר של המסלול כבעבייה מאפשר לנו נגיעה משמעותית בחוויית ה"אחר" וה"אחרות". חוויה שהינה בעלת פוטנציאל להיות חוויה "פוקחת עיניים" התורמת להיכרות עם השונה ממני, צרכיו ורצונותיו. כהכנה למפגש חשוב לשוחח עם התלמידים על עצם הקיום של פרטים שונים ואף מנוגדים זה לזה הדורים בכפיפה אחת. ניתן לעשות זאת בכמה דרכים להלן מוצעות שתיים:

- נניח במרכז המעגל תמונה של אישה, כעת נחלק לכל משתתף דף ונייר ונבקש מהם לכתוב מה סיפורה של האישה, האם היא שמחה או עצובה? מניין הגיעה? מה קרה לה בדרך וכד.. לאחר מכן נבקש מכמה משתתפים לספר על האישה הזו. ננסה להדגים כיצד כל אחד

סיפר עליה סיפור שונה, מחשבות כל אחד מאתנו הלכו לכיוונים אחרים וכך גם יחסנו לאישה זו ותגובותינו אליה.

- נעמוד במעגל, ננחה את המשתתף הראשון לעשות תנועה מסוימת בגופו. כולנו נצטרך לחזור אחריה. כך כל משתתף ידגים תנועה וכולנו נחזור אחריו. לאחר שהסתיים הסבב נשנה את המשחק, משתתף ידגים תנועה מסוימת וכל שאר המשתתפים יצטרכו לענות לו בתנועה אחרת. תנועה שמגיבה לתנועה שלו. ננסה לשוחח על ההבדל בין המשחקים, מתי יותר נוח לנו? בעת שכולנו דומים? או כאשר יש שוני? מה היה ההבדל בין התחושות במשחקים השונים. מתי היה יותר אתגר ועניין?

לאחר ההדגמות הנ"ל נשוחח על הייחודיות של כל אחד מאתנו, הקושי שבכך ומצד שני האוצרות הטמונים בשונות הזו. העושר שהיא מאפשרת.
שיח- החניכים יעלו שאלות למפגש בבית הספר כעביה
נקנח בשירה משותפת של "ניצוץ האהבה".

ניצוץ האהבה/אהוד בנאי

כל אחד חי בעולם אחר

כל כך גדול השוני

כל אחד חי בעולם אחר

כל כך גדול השוני

את מה שאני מרגיש בפנים

איש לא מרגיש כמוני

את מה שאני מרגיש בפנים

איש לא מרגיש כמוני

את מה שאתה חושב עמוק

אני חושב שטוח

את מה שאתה חושב עמוק

אני חושב שטוח

מה שאתה רואה סגור

אני רואה פתוח

מה שאתה רואה סגור

אני רואה פתוח

את מה שאני רואה לבן
אתה רואה שחור
את מה שאני רואה לבן
אתה רואה שחור
כשיורדת עלי החשיכה
עליך זורח אור
כשיורדת עלי החשיכה
עליך זורח אור
מה שבשבילך חלום
לי זו האימה
מה שבשבילך חלום
לי זו האימה
מה שבשבילי שלום
לך זו מלחמה
מה שבשבילי שלום
לך זו מלחמה
למקום אליו אני הולך
הן גם אתה תגיע
למקום אליו אני הולך
הן גם אתה תגיע
כל הדרכים הרי עולות
אל אותו הרקיע
כל הדרכים הרי עולות
אל אותו הרקיע
אל המקום אליו אתה הולך
הן גם אני אגיע
אל המקום אליו אתה הולך
הן גם אני אגיע

אך בלי ניצוץ האהבה

שום דבר לא יתניע

אך בלי ניצוץ האהבה

שום דבר לא יתניע

5. עיבוד המפגש:

בחוויית המפגש יכולה להוות נדבך משמעותי גם בימים הבאים של המסע ובמעבר מה"אני" של היום הראשון ל"אנחנו" המאפיין את הימים הבאים. לפיכך ישנה חשיבות לעיבוד חוויה זו ומינופה להמשך השיח. ניתן לעשות זאת עזרת השאלות הנ"ל.

- איך הרגשתם בביקור בכעבייה?
- מה אהבתם במפגש? ממה נרתעתם?
- האם העיר שונה ממה שאתם מכירים או דומה?
- במה הביקור ענה על ציפיותיכם ובמה הפתיע אתכם?
- האם החיים של בן נוער בן גילכם בכעבייה שונים או דומים למה שאתם מכירים? במה זה מתבטא?
- מה דעתכם על כך שיש שונות בין יישובים ובין מגזרים בחברה הישראלית? האם זה לטובה או לרעה?
- האם שונות היא דבר חיובי או שלילי בעיניכם? מדוע?

6. תצפית מתבוננת:

נדבך מאד משמעותי ביציאה שלנו אל הטבע הינה החיבור בין מה שמתגלה לעינינו במסלול (המראות, הנופים והצמחים) לבין השיח האישי והבינאישי שלנו. אחד הכלים המשמעותיים להבנת נדבך זה הינה התצפית המתבוננת. תצפית בדרך כלל מתנהלת באופן כזה שהמדריך עומד ומסביר למשתתפים היכן הם נמצאים ומה הם רואים לפנייהם. במסע משמעותי נרצה לשנות את אופי התצפית ולהפוך את המשתתפים לפעילים יותר. כאשר נגיע לנקודת התצפית נעמוד כולנו בשורה או חצי עיגול באופן בו כולנו כקבוצה יכולים לראות את הנוף. נפתח בהסבר קצרצר על המקום בו אנו עומדים. כעת נשאל את המשתתפים מה הם רואים מולם ויחד איתם נגלה אט אט את כל העומד מולנו. נבחר להתמקד רק בדבר אחד או שניים הבולטים בתצפית ולא נעמיס באינפורמציה. לדוגמא –

משתתפת: אני רואה גדר

מנחה: מצוין, מי עוד רואה את הגדר? למה לדעתכם היא משמשת? מה יש משני צדיה? בין מה למה היא מפרידה? וכד'.

נחלק למשתתפים קרטוני ביצוע ועפרונות רישום ונבקש מהם לחפש בנוף נקודה שמבטאת בעיניהם מפגש וחיבור. כעת כל אחד יבחר את הנקודה שמסמלת בעיניו מפגש ויצייר אותה. לא חייבים להיות ציירים מוכשרים לשם כך, כל שרבוט הוא טוב מבחינתנו. למתודה זו שתי מטקות עיקריות. האחת היא ההתנסות והחווייה שבציור הנוף והשנייה היא בהדגשת נקודות המבט הייחודיות הקיימות אצל כל אחד מאתנו והעמקת ההבנה של ההיגיון הפרטי האישי של כל משתתף.

לאחר כחמש דקות של ציור נמשיך בדרכנו עד שנמצא נקודה נוחה ומוצללת לשיבה ושיחה על הציורים שצוירו ונקודות המפגש השונות שאותרו בנוף. נאפשר סבב שיתוף של הציורים תוך תיאור נקודות המפגש. בסבב נשאל שאלות הבהרה כגון:

- מה זה מפגש בעיניך?
- האם המפגש שציירת הינו חובי או שלילי?
- אילו תחושות המפגש מעורר בך.
- נסה לספר על מפגש חיובי שהתרחש בחייך.
- ספר על מפגש שיצר בך תחושת אי נוחות.

לסיכום נקריא את שירה של אווה קילפי

תגידִי מִיָּד אִם אֶנִּי מִפְּרִיעַ,
הוא אֶמַר כְּשֶׁנֶּכְנֵס מִבַּעַד לַדֶּלֶת,
וְאֶנִּי תִּכְףּ מִסְתַּלֵּק.
אֲתָה לֹא סֶתֶם מִפְּרִיעַ,
הִשְׁבַּתִּי לוֹ,
אֲתָה מְטַלְטֵל אֶת כָּל קִיּוּמִי.
בְּרוּךְ תִּבָּא.
אווה קילפי

7. התמודדות עם בעיה

עליה ליער קרית אתא בתיקים קשורים

גדר כבשה ואיש עם בעיה

<https://www.youtube.com/watch?v=dGta6M8vLr8>

את היחידה הזו ניתן לקיים לאחר עלייה קשה או בשלב בו המשתתפים מתלוננים על קושי. זוהי יחידה העוסקת בהתמודדות עם קושי ומאמץ. בסיפור זה מופיעות כבשים המתמודדות עם בעיה באופנים שונים. בעיבוד והאיסוף לא נרצה להתמקד בשונות בניהן אלא באופן ההתמודדות איתו מזדהה כל משתתף. ברווח וההפסד. בתחושותיו האישיות כלפי אסטרטגיה זו וכד. כמו כן, ניתן להקדים ליחידה זו אתגר קבוצתי שבו המדריך לוקח חבל וקושר את תיקי המשתתפים. כל הקבוצה צריכה לפסוע כעשר דקות עם התיקים מחוברים זה לזה. לאחר התרגיל הקריאו למשתתפים את תחילת הסיפור שכתבה יעל בירן :

לאיש אחד קטן
היתה בעיה אחת גדולה.
בגלל שעבד כל הימים -חשב עליה כל הלילות.
חשב כל כך הרבה - עד שלא הצליח להרדם.
כך שבעצם היו לו -שתי בעיות.
אבל לפחות לאחת הבעיות היתה לו דרך לפתרון,
כי הוא ידע שאומרים שהשיטה הכי טובה
להרדם - היא לספור כבשים.

למרות שהוא עצמו עוד לא ניסה את הדרך הזו,
החליט שזו ההזדמנות לנסות.
בהתחלה הכבשים הסתובבו לו סתם בחדר
בלי שום כיוון ומטרה,
והיה מאוד קשה לספור אותן.

אז הוא החליט להציב להן גדר,
באמצע החדר,
ופשוט לספור אותן כשהן עוברות אותה.
הוא הזמין אותן לעבור את הגדר, מאוד בנימוס,
למרות שבעצם לא היתה להן ברירה אחרת.

עכשיו גם לכבשים היתה בעיה.
הן התחילו לעבור את הגדר -
אחת אחת,
ולמרות שכל כבשה נראתה בדיוק אותו-דבר,
והגדר נשארה אותה גדר,
כל כבשה עברה אותה בצורה אחרת....

בשלב זה נפסיק להקריא את הסיפור ונבקש מהמשתתפים להתבונן על התמונות ועל הדרכים השונות בהן פתרו הכבשים את הבעיה. ישנם משתתפים רבים אשר התמונות נותנות להם נקודת התייחסות ממנה קל יותר להתחיל את השיח.

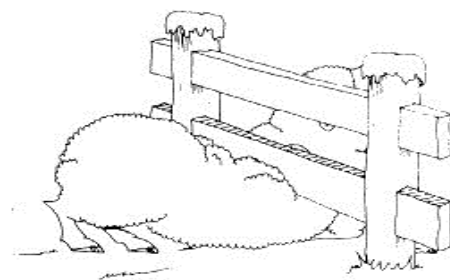
נערוך דיון:

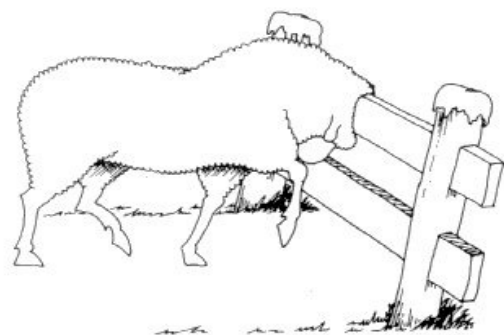
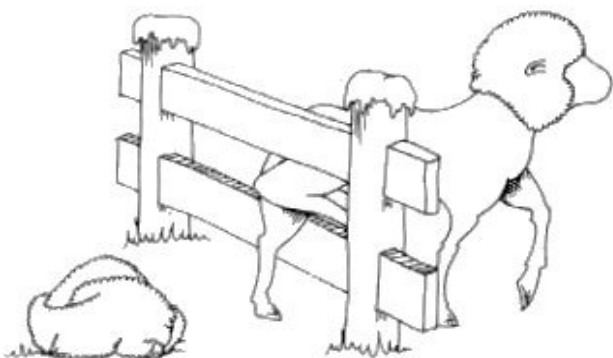
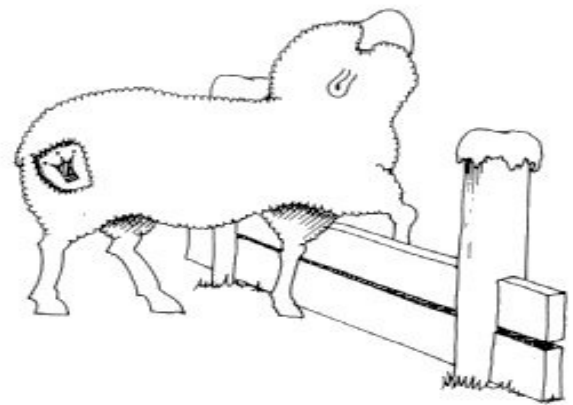
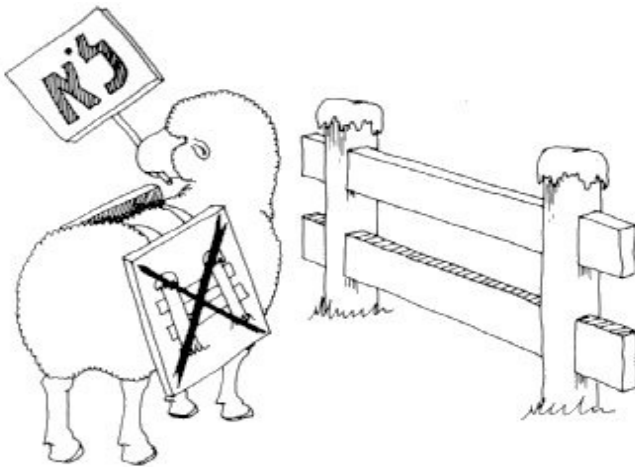
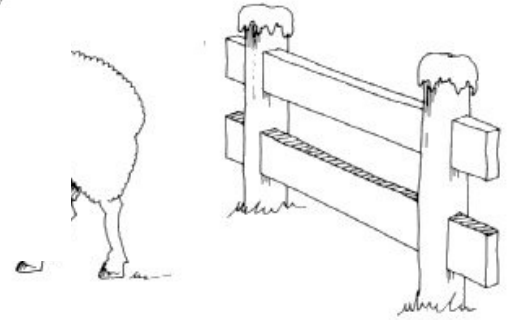
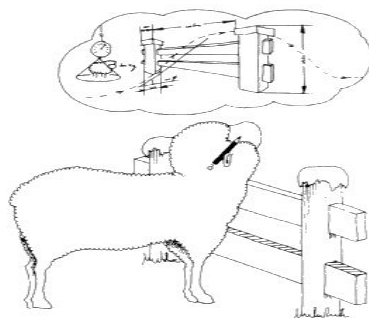
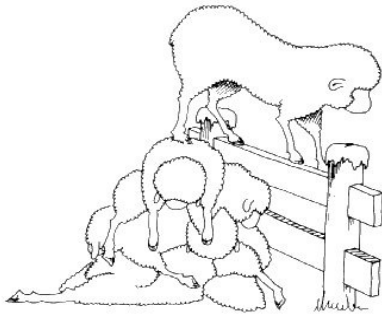
- באיזו דרך בחרה כל כבשה לפתור את הבעיה?
- עם איזו כבשה הזדהיתם במיוחד ומדוע?
- לאיזו כבשה הייתם רוצים להידמות? הסבירו.
- איזו כבשה נהגה נכון ביותר לדעתכם, ומדוע?
- האם יש דרך נכונה ולא נכונה? (אולי בסיטואציות שונות יש דרכים שונות?)
- מאיזו כבשה התרשמתם במיוחד ומדוע?
- הביאו דוגמאות למצבים בהם אנו נוהגים להתמודד עם בעיות כמו הכבשים.
- אתם רועי צאן. אילו עצות הייתם נותנים לכבשים בהתמודדות עם הבעיה?

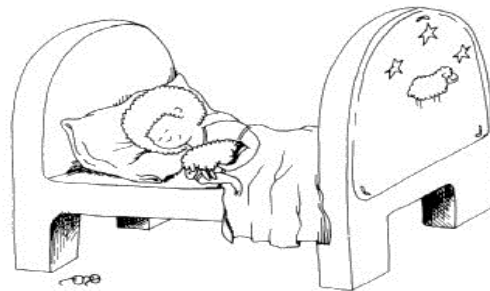
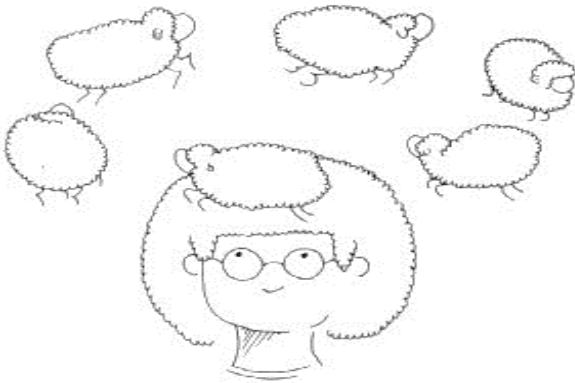
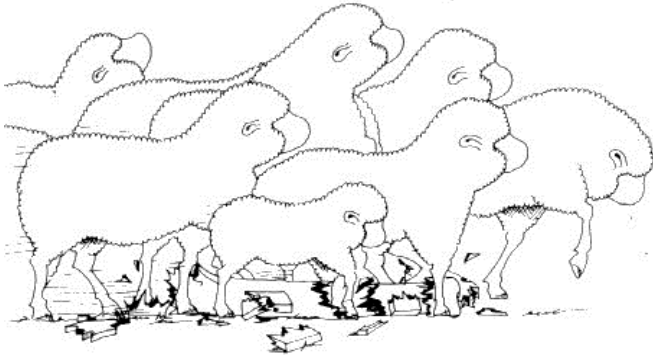
לנוחיותכם האישית, מצ"ב המשך הסיפור –

הראשונה קפצה מעל הגדר,
כמו שרואים בכל הספרים,
כמו שכל כבשה צריכה לעשות כשהיא נפגשת בגדר.
השניה דווקא נדחקה מתחת.
אחרת - כנראה מתוך יאוש,
או בגלל שחשבה שהיא מספיק חזקה, נכנסה עם הראש בגדר.
ואחת העדיפה לא להבחין כלל
שקיימת בעיה של גדר.
היו שם שתיים, קטנות,
שטיפסו אחת על השניה
ועזרו זו לזו לעבור.
ואחת שאספה את כל אלו שלא הצליחו לעבור
וטיפסה עליהן.
היתה אחת שניסתה לחשב איך...
ואחת שהתייאשה ולא הבינה בכלל - למה!!
אחרת ניסתה לשכנע את השאר
שהגדר לא נחוצה כלל.
אחר כך הגיעה כבשה כמו כל הקודמות,
רק עם סמל קטן על הישבן.
ומשום מה הגדר,
כשראתה אותו - הנמיכה את עצמה בהכנעה.
היתה כבשה שויתרה על הצמר שלה
וכך יכלה לעבור בקלות את הגדר(היא קיוותה שלא קר בצד השני...)
הכבשה שאחריה -
במקום לעבור את הגדר -
ניסתה לדחוף אותה רחוק ככל שאפשר.

עכשיו כבר נמאס לכבשים לחכות,
 וכולן עברו ביחד ורמסו את הגדר בלי קושי.
 כולן...
 חוץ מאחת שעצרה,
 לקחה צעד אחד אחורה
 וגילתה... שלפעמים יש דרך ממש פשוטה.
 כל הכבשים הללו מאוד עניינו את האיש הקטן
 והוא המשיך לחשוב עליהן כל הלילה:
 איזו כבשה הכי חכמה
 ואיזו הכי יעילה
 ומה טוב בכל אחת
 ומה רע...
 ומה הוא... ולמה... ונרדם.

8. השורשים שלי – יחידה מרכזית

משחק פתיחה – "מי אני?" – המשתתפים מסתובבים בשטח שהוגדר על ידי המדריך, כאשר המנחה מוחא כף. כל משתתף צריך לעמוד מול משתתף אחר ולענות על השאלה מי אני. עושים זאת שלוש פעמים ובכל פעם צריך לענות תשובה אחרת, אסור לחזור על אותה תשובה פעמיים.

בסופו של המשחק נשאל:

- האם עניתם בקלות על השאלה?
- האם הייתה להם התלבטות בתשובות? ננסה לעמוד על סוגיית המבוכה נוכח השאלה והקושי בהגדרה. נשמע קצת אילו תשובות שונות אלו, כיצד בחרו להגיד עצמם.
- מתי היה קל יותר ומתי קשה יותר?
- מדוע קשה לנו לומר מי אנחנו. ממה מורכבת התשובה?

"מי אנחנו?" זו שאלה גדולה ועמוקה. היום כשפגשנו צמחים ועצים ניסינו לרדת אל שורשיהם בכדי להכיר אותם. ידועה האמרה – "כי האדם עץ השדה" (דברים, כ, יט). ובכן, אם האדם עץ השדה, נעבור כעת ללמוד על שורשיו של האדם, ננסה לחשוב מהם וכיצד הם משפיעים על חיינו. ביחידה זו ננסה לרדת אל השורש שלנו ולבחון האם הדבר יקל על מציאת תשובה לשאלה זו.

ראשית נשאל מהם שורשיו של האדם? בכדי לענות על שאלה זו נפנה ללימוד קצרצר של טקסט ממסכת אבות המתאר את שורשיו של האדם בעיני חכמי המשנה. מסכת אבות הינה ספר פילוסופיה יהודי ובה אמירות הגותיות המיוחסות לחכמי המשנה:

הוא הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שִׁחְכָמְתוֹ מֵרֶבֶה מִמַּעֲשָׂיו, לָמָּה הוּא דוֹמָה?
לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֵרֶבֶן וְשָׂרְשָׁיו מִעֵטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרֵתוֹ וְהוֹפְכֵתוֹ עַל פָּנָיו.
אָבֵל כֹּל שִׁמְעֵשָׂיו מֵרֶבֶן מִחֲכָמְתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה?
לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מִעֵטִין וְשָׂרְשָׁיו מֵרֶבֶן,
שֶׁאֵפֵלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה פרק יז פסוק ח), וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו
וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֵא חֹם, וְהָיָה עֲלֵהוּ רֵעֵנּוּ, וּבִשְׁנֵת בִּצְרָתָהּ לֹא יִדָּאָג, וְלֹא יִמַּיֵּשׂ מַעֲשֵׂיוֹת פְּרִי:
מסכת אבות

- מהם שורשי האדם על פי המשנה במסכת אבות?
- האם אתם מסכימים עם המשנה?

• **מה לדעתכם מהווה את שורשיו של האדם? (חברים? משפחה? מחשבות? רגשות? מעשים? חלומות? ועוד?)**

• נאסוף תשובות מהמשתתפים, אנו מניחים כי המשתתפים ידברו על משפחה, הורים, מסורת, אולי גנטיקה וגם על תכונות שהם תכונות שורשיות באדם מסוים ואף על תחביבים שהם אלו המעניקים לו כוח. נאפשר תשובות שונות ונסה להבין מהמשתתפים מה הם חשים שמהווה את השורש שלהם בחייהם. מהו הדבר שמחזק אותם כפי שטען הרש"ר הירש.

• **האם אדם יכול לבחור להחליף את שורשיו או שהם קבועים מראש?**

• **כיצד משפיעים שורשי האדם על חייו?**

• **האם שורשים הם דבר חיובי או שלילי? אולי הם רק דבר מגביל ושאינו מאפשר?**

לאחר הדיון נחלק את המשתתפים לזוגות בכדי להעמיק ולחשוב באופן אישי ואינטימי מה השורש של כל אחד מאתנו. כל שני בני זוג יראינו אחד את השני בסיפור חייהם. חשוב שיכתבו במחברת המסע שלהם בכדי שתתחיל להיות נדבך משמעותי המלווה את המסע. וינסו יחד להגיע למסקנה והגדרה מה השורשים של כל אחד. מה הוא בוחר להגדיר כשורשיו.

קיימות כמה אפשרויות לסיכום היחידה, הבחירה באפשרות סיכום מסוימת תלויה ברמת הפתיחות שלדעתנו מתאימה לקבוצה בשלב זה. בקבוצות רבות יתכן ואין מקום לשיתוף עמוק של מה שהתרחש בזוגות ולכן נבחר ליצור מיצגים שהם יותר הומוריסטים ומשעשעים אך עדיין מייצגים את השורש עליו דובר ונשאר את השיח האינטימי בקבוצות הקטנות בלבד. בקבוצות שבהם מתאפשר שיח עמוק בקבוצה ניתן לערוך סבב בו כל אחד אומר בקצרה את מחשבותיו האישיות בנושא. לשיקול דעתכם.

1. סבב בו כל אחד יתאר את שורשיו האישיים.

2. יצירת מיצג אישי או זוגי מחומרים המצויים בסביבה, ענפים, עלים, נעליים והם עצמם. מיצג המתאר את השורשים האישיים שלהם – ואז לעשות סבב שבו הם מציגים את המיצגים ומסבירים אותם.

3. לתת להם זמן ליצור מיצג קבוצתי של שורשיהם כקבוצה – אפשרות שמאד מתאימה לגיבוש קבוצתי לקראת הימים הבאים.

תעודת זהות- אתה עולם ומלואו, יחיד ומיוחד אין כמוך אף אחד

שם: _____

תאריך לידה: _____

המזל שלי, על פי לוח המזלות _____

הורים: _____

אחים ואחיות: _____

ארץ/עיר לידה _____

פרטים מזהים: _____

צבע שיער _____ צבע עיניים _____

סימנים מזהים _____

חלום שאני רוצה להגשים _____

איך אני קם בבוקר? _____

מקצוע אהוב _____

חיית מחמד _____

מאכל אהוב _____

מוסיקה שאני אוהב לשמוע _____

דברים שאני אוהב לעשות _____

תכונות אופי בולטות: _____

באיזו תכונה אני גאה במיוחד _____

מהם ה"שורשים" שלי כאדם? (הדברים ששומרים עלי נטוע בקרקע):

9. ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד – סיכום יום

בסיכום היום נרצה לאסוף את כל שהתרחש היום ולשמוע מהמשתתפים על חוויותיהם ותחושותיהם ביחס למאורעות היום. נחלק לכל המשתתפים נרות. נציב נר אחד במרכז המעגל. במהלך הסבב כל אחד ידליק את הנר שלו בעזרת הנר שבמרכז המעגל, יניח לידו את הנר ויספר על נקודת אור שהייתה לו במהלך היום, משהו ממהלך היום שממשיך להאיר בתוכו. נושא או דיון שהתחבר אליו. חבר שעזר לו. מקום שנהנה לטייל בו. וכד. את הנר הראשון אנחנו נדליק ונאמר את נקודת האור שלנו כמנחים. נזכיר אמירות של משתתפי הקבוצה ונחזק את הקבוצה על פועלה במהלך היום. חשוב להדגיש כי הדוגמא שלנו היא שתוביל את השיח בהמשך ולכן חשוב שהיא תהיה נוגעת, אישית ומשמעותית. מאד חשוב למשתתפים לשמוע גם מה עובר על המנחה וחשיפה אישית ממוקדת יכולה לקדם את השיח בקבוצה.

נשמע את כל המשתתפים ואז נשיר יחד בעת שהנרות דולקים את השיר "עוד חוזר הניגון" נאחל לכל המשתתפים שכל אחד ואחד ימשיך למצוא את הניגון שלו והדרך שבה הוא צריך ללכת בזכות שורשיו המיוחדים. בסיום השיר נכבה יחד את הנרות ונפנה לשינה.

עוד חוזר הניגון/נתן אלתרמן

עוד חוזר הניגון שזנחת לשווא
והדרך עודנה נפקחת לאורך
וענן בשמיו ואילן בגשמיו
מצפים עוד לך עובר אורח

והרוח תקום ובטיסת נדנדות
יעברו הברקים מעליך
וכבשה ואיילת תהיינה עדות
שליטפת אותן והוספת לכת

ויידך ריקות ועירך רחוקה
ולא פעם סגדת אפיים
לחורשה ירוקה ואשה בצחוקה
וצמרת גשומת עפעפיים.

עוד חוזר הניגון שזנחת לשווא
והדרך עודנה נפקחת לאורך
וענן בשמיו ואילן בגשמיו
מצפים עוד לך עובר אורח

היום השני

יום העץ: "תקומתו של העץ"

רציונל:

ביום זה נרצה להרחיב את השיח משיח על שורשים אישיים לשיח על שורשינו כעם. לצורך כך ניגע במסורות משפחתיות ונפגוש דמויות מיוחדות מן העבר. במהלך היום נדגיש את הדילמה של חידוש מול מסורת ונחשוב אילו ערכים אנחנו מעוניינים להעביר לדורות הבאים.

מטרות:

- המשתתפים יבינו את האופן בו מתגלגלת מסורת.
- המשתתפים יחשבו מהם שורשיו של העם.
- המשתתפים יפגשו דילמות שהעסיקו את הדורות הקודמים.
- המשתתפים יבחנו את הרלבנטיות של דילמות העבר לימנו.
- המשתתפים יפנימו את העובדה כי קיים שוני וגיוון בתוך העם ויחשבו על היתרונות של עובדה זו.

מבנה היום:

1. פתיחת יום – שורשי העץ והעם
2. יחידות על מסורת בדרך לציפורי – יחידת משחק ויחיד שיתוף אישי
3. ציפורי –
 - 3.1. תחנה המתמקדת בעיר ובתקופה – במפעל המים
 - 3.2. תצפית מתבוננת- מפגש בין חידוש למסורת
 - 3.3. תחנה המתמקדת בר' יהודה הנשיא – ממרכז המבקרים
 - 3.4. הליכה דרך הקרדו אל בית הכנסת
 - 3.5. בית הכנסת
4. יחידה מרכזית
5. חזרה באופניים אל מרכז השדה
6. יצירת פסיפס
7. מופע
8. סיכום יום

1. פתיחת יום

בוקר היום השני הינו חשוב מאד כיוון שהוא בעצם הפעם הראשונה בה החניכים מתעוררים בשטח. חשוב להקפיד על השכמה בזמן ועל מדורה שתהיה מוכנה מבעוד מועד לקלוט את הקבוצה עם תה ופינוק של בוקר כמובן. מטרתה של פתיחת היום (לעומת ההיכרות ביום הראשון) הינה להעלות על סדר היום את הנושא היומי ולעורר שאלות הקשורות אליו בכדי לגרות את הסקרנות והעניין לקראת הבאות.

את היום הקודם סיימנו בשיחה משמעותית על השורשים האישיים של כל אחד מאתנו. בין אם זו המשפחה, תכונות האישיות הבולטות או התחביבים. שוחחנו על שורשיו של אדם פרטי והכוחות המזינים של כל אחד מאתנו. היום נרצה להרחיב את המטרייה ולדבר על העץ שלנו כעם. מהם מקורותיו? מניין יונק? ומהו הסוד להתפתחותו? האם הוא סוד התפתחותו נעוץ בענפיו הרבים? בפירותיו? בעלעליו?

נעביר בין התלמידים את התמונה של דוש ונשאל אותם מה הם רואים שמתרחש בתמונה? מה לדעתם האמירה של דוש על תקומתו ומקורותיו של העץ?

נשאל:

- מה דוש מוצא?
- האם יש קשר בין העץ? הצמרת והשורשים? האם השורשים ניזונים מהעץ?
- האם מה שנמצא הוא אוצר או גרוטאה?

ולאחר השיח על התמונה –

- האם אתם מזדהים עם התמונה? מסכימים או לא?

- מה באמת אנחנו מוצאים שם מתחת לאדמה והאם כדאי לחפור?
- ומה אנחנו עושים עם מה שמצאנו? האם זה רלוונטי אלינו כיום?

היום נטייל לעיר העתיקה ציפורי. עיר היוותה מרכז יהודי משמעותי בתקופת המשנה והתלמוד. נפנה לגלות את נפלאות המקום, ללמוד על אותה התקופה ולחשוב האם המסורות המתגלגלות מאז ועד היום רלוונטיות אלינו באיזושהי צורה.

2. יחידות לאורך המסלול עד לציפורי:

נפתח את המסלול ביחידה משחקית וכיפית הקשורה לנושא המסורת ושרשרת הדורות, ניתן לבחור אחד מהמשחקים הנ"ל:

- **טלפון שבור** – יושבים במעגל, הראשון אומר מילה בסוד למי שיושב לידו וכך עוברת המילה עד שמגיעה אל האחרון. ובסוף הסבב בודקים האם המילה נשארה אותה מילה ולאילו גלגולים התגלגלה בדרך.
- **טלפון מתוקן** – יושבים במעגל, הראשון אומר מילה בסוד למי שיושב מימינו. וכל אחד בתורו מוסיף מילה. בסוף בודקים מה הסיפור אליו התגלגלנו, איזו מילה כל אחד הוסיף ומה התרחש בדרך. ניתן גם לפנות אל הראשון ולשאול אם זה הסיפור שחשב שיצא, מה הפתיע אותם בסיפור וכד.
- **סיפור מתגלגל** – מוציאים שלושה משתתפים מהמעגל. ואז מכניסים את הראשון, אחד המשתתפים האחרים מספר לו סיפור עמוס פרטים ואירועים. כעת מכניסים את השני ואותו משתתף ששמע צריך לספר ולאחריו את השלישי. עד שהשלישי מספר לקבוצה כולה את הסיפור. זה יוצא מצחיק מאד ומשעשע. ובסופו של המשחק משוחחים עם הקבוצה על מה קרה לסיפור בגלגולים השונים.
- **מעבירים תנועות** – עומדים במעגל, המשתתף הראשון עושה תנועה מסוימת בגופו, השני צריך לעשות את אותה התנועה ולהוסיף עליה וכך גם השלישי והרביעי, עד שנוצא ממש ריקוד מכל התנועות.
- **יצירה** – מבקשים מכל משתתף לצייר ציור שמסמל את הילדות שלהם. או לחילופין ליצור יצירה המורכבת מחומרים המצויים בשטח שמסמלת את ילדותם. ואז כל אחד מעביר את יצירתו למשתתף היושב מימינו וכעת אותו משתתף צריך לקחת את היצירה שקיבלת ולהפוך אותה לשלו, לרלוונטית עבורו.
- משתתף אחד מצייר תחילת ציור ואז מקפל את הדף ומשם המשתתף שליד מוסיף וממשיך את הציור. אפשר לעשות על דף ענק וכל אחד מהקבוצה מוסיף עד שמתקבל ציור משותף אחד.

לאחר המשחקים נשאל את המשתתפים:

- מה קרה לסיפורים, הציורים או התנועות לאורך המשחקים?
- האם הושמטו פרטים? נוספו פרטים?
- האם אנחנו מכירים סיטואציה זו מחיינו היום יומיים? מתי זה קורה לנו? ספרו דוגמא של מקרה כזה.
- האם יש דמיון בין מה שהתרחש במשחקים לבין התפתחות של מסורת?
- אילו שאלות על מסורת מתעוררות בכם לאור המתודות הנ"ל?

התרבות היהודית הינה תרבות שהתפתחה לאורך דורות רבים. תרבות שבה כל דור בחר איך לשמר את מה שהורישו לו הדורות הקודמים ומה להוסיף אל השרשרת הזו. היום ננסה לחשוף קצת משרשרת הדורות ולבחון כיצד אנו רוצים להתחבר אליה. אבל לפני כל זה נרצה לשמוע אילו מסורות מתגלגלות במשפחה שלכם.

כעת, נבקש מכל המשתתפים לנסות לחשוב על סיפור משפחתי או מסורת משפחתית עתיקה שיש להם במשפחה. הם יכולים לבחור במסורת שקשורה בחג או סתם מסורת משפחתית שהם שומרים עליה (משחק שתמיד משחקים, משהו שתמיד עושים יחד, מאכל שתמיד אוכלים בזמן מסוים- ועוד). ניתן לבקש מהמשתתפים שיכתבו במחברת המסע שלהם ואז ישבו בקבוצות קטנות ויספרו סיפור שמתגלגל במשפחה או מסורת משפחתית שיש להם. או לחילופין לאסוף במליאה בדיון חופשי. ניתן להדגיש מתוך הסיפורים המגוונים את העובדה כי אמנם כולנו חלק מאותה מדינה כיום אך כל משפחה היא ייחודית ולכל משפחה האופי והגוון המיוחד שלה.

שימו לב!

את היחידה הזו כדאי לחלק לשתי יחידות. בעצירה אחת לשחק משחקים וליהנות מהם, לתת את משימת המסורת ולאסוף אותה נקודת עצירה נוספת, לאחר שיהיה להם זמן מחשבה במהלך הטיול. חשוב מאוד לא לוותר על החלק של השיתוף במסורות משפחתיות ולדאוג שהמשתתפים ישתפו מחיי המשפחה שלהם ויכולו לחוות בעצמם את שרשרת הדורות. ניתן לכוון משתתפים שמתקשים לסיפורי ליל הסדר, מנהגים שונים בראש השנה וכד'. כדאי גם להכין סיפור או שניים אישיים שיעזרו להם להדגים ולהיות חלק מהשיח הקבוצתי. אפשרות נוספת היא לחלק את המשתתפים לזוגות ובמהלך ההליכה כל זוג ישוחח על המסורות המשפחתיות.

3. ציפורי :

ציפורי הייתה בירתו המפוארת של הגליל כבר מתקופת הכיבוש הרומי, בשנת 63 לפסה"נ. במאה השנייה לסה"נ העביר אליה רבי יהודה הנשיא את הסנהדרין, ובה נחתמה המשנה. גם הנוצרים מייחסים לעיר חשיבות כיוון שעל פי המסורת הנוצרית התגוררו כאן הוריה של מרים (מריה), אמו

של ישו. בפי יוסף בן מתתיהו כונתה ציפורי "פאר הגליל כולו". אוכלוסיית העיר הייתה מעורבת, והיא הייתה מרכז רוחני יהודי. חכמים רבים חיו בה, רבי יהודה הנשיא העביר אליה את מושב הסנהדרין מבית שערים, וסביב שנת 220 לסה"נ אף חתם בה את המשנה. באמצע המאה השלישית, בעקבות העתקת מושב הסנהדרין לטבריה, איבדה ציפורי את מעמד בירת הגליל, ועם זאת, נראה שהיא המשיכה להיות מרכז יהודי חשוב עד המאה החמישית לסה"נ, עת גדלה הקהילה הנוצרית בעיר והייתה מרכיב ניכר באוכלוסייתה.

ציפורי הינה עיר מלאה היסטוריה ורוויה סיפורים מרתקים. לכן, בבואנו אל העיר במסגרת המסע המשמעותי עלינו לזקק אך ורק את פרטי המידע הנחוצים לנו לצורך התהליך הספציפי שבו אנו מצויים ולהיזהר מהעמסה של פרטים ואירועים העלולים לגרום לנו ל"אבד" את רמת הקשב והריכוז של המשתתפים או להוות סטייה מהתמות המרכזיות.

ניתן לעבור דרך מערכת המים המיוחדת של ציפורי בכדי לאפשר למשתתפים את החוויה של צלילה לתוך מסתורי ההיסטוריה והעבר הנמצאים במקום. אך כאמור לא להתמקד בנושא באופן שיהווה סטייה מהתמות המרכזיות של היום.

ישנן שתי דילמות יהודיות מרכזיות שאנו מעוניינים לדון בהם בציפורי – חידוש מול שימור. סגירות מול פתיחות.

3.1 תצפית ממרכז המבקרים:

במידה ולא ערכנו תצפית מתבוננת ביום הראשון, ניתן לערוך יחידה זו בציפורי.

נדבך מאד משמעותי ביציאה שלנו אל הטבע הינה החיבור בין מה שמתגלה לעינינו במסלול (המראות, הנופים והצמחים) לבין השיח האישי והבינאישי שלנו. אחד הכלים המשמעותיים להבנת נדבך זה הינה התצפית המתבוננת. תצפית בדרך כלל מתנהלת באופן כזה שהמדריך עומד ומסביר למשתתפים היכן הם נמצאים ומה הם רואים לפנייהם. במסע משמעותי נרצה לשנות את אופי התצפית ולהפוך את המשתתפים לפעילים יותר. כאשר נגיע לנקודת התצפית נעמוד כולנו בורה או חצי עיגול באופן בו כולנו כקבוצה יכולים לראות את הנוף. נפתח בהסבר קצרצר על המקום בו אנו עומדים. כעת נשאל את המשתתפים מה הם רואים מולם ויחד איתם נגלה אט אט את כל העומד מולנו. נבחר להתמקד רק בדבר אחד או שניים הבולטים בתצפית ולא נעמיס באינפורמציה. לדוגמא –

משתתפת: אני רואה גדר

מנחה: מצוין, מי עוד רואה את הגדר? למה לדעתכם היא משמשת? מה יש משני צדיה? בין מה למה היא מפרידה? וכד'.

נחלק למשתתפים קרטוני ביצוע ועפרונות רישום ונבקש מהם לחפש בנוף נקודה שמבטאת בעיניהם התחדשות. כעת כל אחד יבחר את הנקודה שמסמלת בעיניו התחדשות ויצייר אותה. לא חייבים להיות ציירים מוכשרים לשם כך, כל שרבוט הוא טוב מבחינתנו. למתודה זו שתי מטקות

עיקריות. האחת היא ההתנסות והחווייה שבציור הנוף והשנייה היא בהדגשת נקודות המבט הייחודיות הקיימות אצל כל אחד מאתנו והעמקת ההבנה של ההיגיון הפרטי האישי של כל משתתף.

לאחר הציור נשב במעגל ונשמע מה צירו המשתתפים. במהלך השיח נקשור בין ציורי ההתחדשות לבין התימה המרכזית של חידוש מול מסורת.

3.2 ר' יהודה הנשיא :

ר' יהודה הנשיא חי בציפורי בחלק האחרון של ימיו ומה גם מקובל לומר שערך וחתם את המשנה. מסורת מדרשית ארץ ישראלית קובעת: "יום שמת רבי עקיבה נולד רבינו" (בראשית רבה נח, ב). רבי עקיבא היה אחד מהרוגי מלכות במהלך גזרות השמד שהטילו הרומאים בעקבות מרד בר כוכבא, אשר היו במלוא תוקפן בשנים 138-135/6 לספירה. רבי יהודה הנשיא עלה ככל הנראה לכס הנשיאות בין השנים 170-180, והלך לעולמו זקן ושבע ימים בשנת 220 לערך. לפי המקור הנזכר, רבי יהודה הנשיא נולד אפוא ביום מותו של רבי עקיבא על קידוש השם. הדבר אפשרי מבחינה כרונולוגית, אולם ברור לחלוטין שכוונתו העיקרית של המקור היתה לציין כי ברגע שהלך לעולמו מנהיג. ממקור זה אף אנו למדים כי שורשיו של ר' יהודה הנשיא שהניעו אותו לפעולותיו היו נעוצים בזמן זה של מותו של ר' עקיבא, מרד בר כוכבא וגזרות שמד. זמן שהתאפיין ביהדות השרויה במצוקה, הנאבקת בריבון הרומאי ואף מפסידה במערכה. ר' יהודה הנשיא לעומת זאת התאפיין בשמירת קשרים טובים עם השלטון הרומי וקבלת מרותם כך שהפך להיות נשיא ומקבל החלטות גם מבחינה דתית הלכתית בתוככי בית המדרש וגם כמדינאי ומנהיג מחוצה לו. בהמשך לראייה זו של ר' יהודה הנשיא ולשאיפה ליציבות מחליט ר' יהודה הנשיא לעשות מעשה חדשני מאין כמוהו ולכתוב את התורה שבעל פה. כפי שמופיע בדבריו של הרב שטיינזלץ על ר' יהודה הנשיא:

"כלל היה בהלכה: כשם שדברים שבכתב אין אתה רשאי לאומרם בעל פה כך דברים שבעל-פה אין אתה רשאי לכתבם. אחד הטעמים שנתנו לכלל זה היה, ש"תורה שבעל פה" כאשר היא שמורה בעל פה, שומרת על גמישות מירבית בהעברת דברים ובאינטרפרטציה שלהם. דברים כתובים מגיעים בשלב מסוים למצב של איבון, שאותו לא ניתן להמשיך ולפתח. הפרשנות על דבר כתוב היא בהכרח פרשנות הנוספת על הדברים, בעוד שהדברים עצמם אינם מתחדשים ומתחיים תוך כדי הוויתם. ולכן, בצידה של התורה הכתובה היתה תמיד מערכת גמישה יותר של ההבנה הפרקטית: הבנת המושגים, הסברתן של מילים ותפיסות יסוד, ובעיקר, של האופן בו יש לנהוג בפועל בכל מצוותיה של התורה הכתובה. כל אלה נמסרו במסורת ארוכה, רבת דורות, עד לדורו של רבי יהודה הנשיא, ונשמרו בקנאות כמסורת שבעל פה, שלא תיכתב ולא תתאבן.

למרות שיקול זה ושיקולים רבים אחרים, החליט רבי יהודה הנשיא כי הגיעה העת לשנות את מסורת התורה שבעל-פה, לקבוע בה מסמרות ולעבדה בצורה מסוימת ומוגדרת. כפי הנראה, חש רבי שההזדמנות שניתנה לו היא הזדמנות היסטורית יוצאת דופן, שמצב זה שבו עומד חכם אחד בראש הישיבה המרכזית בדור, שלווה מדינית וכלכלית – הוא מצב מיוחד ויוצא דופן, שלא

יישנה. רבי חזה, שמסיבות אלו או אחרות לא רק שלא ישתפר מצבם של היהודים אלא אף ילך ויחמיר. החשש לגורלה של התורה שבעל פה אם תחזור תקופה נוספת של פורענות, שכמוה ראה רבי או זכר משלהי תקופת השמד שאחר מרד בר כוכבא, היה כנראה האיום שליווה אותו בשיקוליו... קיומה של המסורת שבעל פה אפשרי רק כאשר ישנה רציפות בהעברת הדברים מרב לתלמיד, במשך שנים רבות של לימוד ושינון. רבי חשש שהרציפות ההיסטורית של ישוב יהודי בארץ ישראל תופסק, הוא חשש פן תתפזר התורה שבעל פה בין בתי מדרש שונים ובין מסורות שאינן תואמות זו את זו. ואז, בלא שתהא אפשרות להשיב את הדברים לשלמות אחת, תהא התוצאה – שבירתה הגמורה של מסורת התורה שבעל פה. משום כך, ולמרות הידיעה שיש בכך חתירה תחת יסודות התורה שבעל פה, החליט רבי שהגיעה העת ליצוק את התורה שבעל פה לתוך מסגרת אחת, קבועה וכתובה...

התבנית המצומצמת של המשנה לא יכלה להכיל את כל מה שהיה בתורה שבעל-פה. לא כל המסורות, לא כל הוויכוחים והבדלי השיטות היו מיוצגים. בהכרח, היה צורך לשמוט דברים רבים, לאחר שיטות שונות, ולעצב מבנים ומסורות לכלל מחרוזות בעלות משקל ואחידות ידועה. המפעל העצום של קביעת תבניות ההלכה הפסוקה שבמשנה כפי שהתייצבה אחר כך לדורות היה כרוך בעבודה רבה של בירור וחיפוש, של השוואת שיטות ונוסחאות שונות, ובניסיון לקבוע, מה הוא הקו המרכזי במערכת העצומה של פסק ההלכה. אף שלא ברור, אם אמנם הגיע רבי לכדי כתיבה בפעל של המשנה, מכל מקום ברור שהוא יצר ספר, ולו גם ספר שבעל פה, אשר זיקק בתוכו מספר עצום של מסורות לכדי כמות שאפשר יהיה לכל אדם לזכור אותה ואשר תשמש מעתה כחומר הלימוד הבסיסי. יחד עם זאת, המשיך רבי במסורת הדורות הקודמים. גם בימיו המשיכה התורה שבעל פה להתפתח: הן בליבון הבעיות שהזמן גרמן, והן, במה שנקרא אחר כך, ה"תלמוד", לאמור, העיסוק בחקירת הטעמים והנימוקים של כל דעה וכל שיטה בהלכה. (הרב שטיינזלץ על ר' יהודה הנשיא)

דמותו של ר' יהודה הנשיא אוצרת בתוכה את הדיון והויכוח על חידוש מול מסורת. מצד אחד המסורת המתקבעת מקשה על שינוי והתחדשות יצירתית בהתאם לתקופה ומצד שני מעניקה היא ביטחון ויציבות ומקנה מכנה משותף לאור הדורות. אחד הדברים המדהימים ברפורמות שהוביל ר' יהודה הנשיא הינה דווקא הרפורמה שאותה לא הצליח להשריש ביטול הצומות. ושאלה מעניינת היא לנסות לחשוב מדוע רפומה אחת הצליחה והתקבלה והשנייה נדחתה. מה גורם לנו לדחות חידושים מסוימים ולקבל אחרים? וכמו כן, מה המחיר שמשלם מי שמוביל את השינוי שאינו מתקבל. ולקינוח, מי מוביל רפורמות מסוג זה, אילו בני אדם מסוגלים לכך והאם הם מצויים בתוכנו?

בדרך בין מרכז המבקרים לבית הכנסת נעבור בקרדו, ברחובה הראשי של העיר. נשאל את המשתתפים שאלות ונאסוף מהם את התשובות רק בסוף ההליכה:

• מי לדעתכם גר בעיר הזו?

• יהודים או נוצרים?

- עניים או עשירים?
 - אנשי רוח, סוחרים, חקלאים?
 - ממה התפרנסו בעי הזו?
 - תאפיינו מתוך מה שאתם רואים את מי שחי פה.
- ציפורי היא עיר מיוחדת דווקא בגלל הגיוון הבין דתי שבה. העובדה שחיו פה, ברווחה כלכלית ומדינית, אנשים השונים זה מזה באורחות חייהם.

3.3 בית הכנסת:

ראשית נשאל את המשתתפים מה המקום בו אנו נמצאים. לאחר שיגלו כי זהו בית כנסת (ויתכן גם שיקראו את השלטים שמצויים במקום) נשאל אותם כיצד הם יודעים לזהות שזהו בית כנסת. מה במבנה נראה להם מתאים לבית כנסת? או שמא המבנה שונה מאד מבית כנסת שהם מכירים היום?

נשאל – מה המטרה של בית הכנסת לדעתכם?

יתכן ויאמרו כי זהו מקום של תפילה לאלוהים / מקום של חיבור למסורת / מקום מפגש של אנשים. ננסה לראות יחד כיצד אמירות אלו מתיישבות עם תכנון ובניית המקום בו אנו נמצאים. בית הכנסת במקורו הינו מקום של כינוס קהילתי, לכן מופיע בו השורש "כנס". מקום בו כולם מתכנסים. נמצאו בתי כנסת שמתוארכים גם לתקופת ימי בית שני כשבית המקדש עדיין היה קיים והמוקד של פעילותם היה כנראה ההתכנסות לקריאה בתורה. הנושא של התפילה נכנס בשלב מאוחר יותר.

נשאל האם לדעתם בית הכנסת הזה דומה או שונה מבתי כנסת שהם מכירים היום? וננסה לחשוב כיצד התגלגל המבנה של בית הכנסת להיות כפי שהוא מוכר לנו היום.

יש כמה דברים ששונים בין בית הכנסת בציפורי לבית כנסת טיפוסי כיום. ראשית, אופן הישיבה, בריבוע אל מול האמצע ולא בשורות כשכולם לכיוון ירושלים. נבקש מהמשתתפים להעלות כמה שיותר שאלות לגבי האופן בו נראה בית הכנסת ואז נשער השערות וענה עליהן יחד. חשוב שהמשתתפים יהיו סוג של "חוקרים" וינסו בעצמם לפתח את החשיבה בנוגע לבית הכנסת. כשאנו שומעים את השערותיהם נתייחס אליהם ברצינות וננסה לרדת לעומק הדברים.

לקינוח נוכל לחלוק איתם קצת מהשערות החוקרים הנוגעות לנושא:

- צורת הישיבה סביב המרכז זו מדגישה את הקהילתיות ואת האופן בו כולם מתכנסים כקהילה ורואים איש את רעהו והיא מקובלת היום גם בחלק מבתי הכנסת הספרדיים.
- אחת ההשערות גורסת כי הסיבה להופעתו של גלגל המזלות ואל השמש היא בכדי לטעון שיש סדר בעולם, סדר זה גם יגרום לכך שההבטחות לעם היהודי יתקיימו ותגענה תקופות טובות יותר.
- השערה נוספת גורסת כי הופעתו של גלגל המזלות הינה בשל השפעה של השקפות עולם חיצוניות ליהדות. מעניין לחשוב ולשאל האם גם בימנו יש השפעה של תרבויות חיצוניות על היהדות? או בכלל עלינו כבני אדם? האם זה דבר טוב או רע בעיניכם?

(נקודה זו הינה בעלת פוטנציאל לפיתוח כיחידה משמעותית יותר במידה ורוצים להתמקד בה)

- **דעה שלישית טוענת כי הייתה קיימת יהדות עממית, כזו שלא קיבלה את המרות ההלכתית. ופעלה בניגוד לחוקיה (כגון לא תעשה לך פסל וכל תמונה).**

בחפירה שנערכה בשנת 1994 על ידי האוניברסיטה העברית נחשף בצפון האתר במורד הגבעה ליד מגרש החניה הפנימי מבנה בית כנסת. המבנה נחשף בתוך שכונת מגורים שתחילתה בתקופה הרומית. המבנה תוארך לתחילת המאה ה-5. מבנה בית הכנסת הוא מלבני, הכולל אולם באורך 15 מטר וברוחב 7 מטר. בכניסה לחדר התפילה חדר שדרכו נכנסו לאולם. כיוון התפילה באולם היה בכיוון המנוגד לירושלים. רצפת אולם התפילה מכילה רצפת פסיפס הכוללת כתובות הקדשה בארמית כנראה של התורמים להקמת בית הכנסת. ברצפה גם סצנות מתוך המקרא כגון הבשורה לשרה, הקדשת אהרון, עקדת יצחק והקרבת קורבנות ומלאכות במקדש. תמונות ארון הקודש, המנורה, סל ביכורים ועוד. במרכז הרצפה נמצא גלגל המזלות, בדומה לגלגל שנמצא בבית הכנסת בבית אלפא ובמרכזו השמש רכובה על מרכבת סוסים דומה להליוס אל השמש. הייחוד בפסיפס שמופיע מולנו מול פסיפסים בבתי כנסת אחרים הוא העובדה שאין ציור של אל השמש אלא השמש עצמה מצוירת כרכובה על מרכבת הסוסים.

לקריאה והעמקה נוספת:

http://www.ybz.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Article_98.2.pdf

http://www.ybz.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Article_88.4.pdf

בסוף ההדרכה נראה את המופע האור קולי.

4. יחידה מרכזית:

השאלה המרכזית של היחידה הינה - מה תפקידי בשרשרת הדורות היהודית? מה אני לוקח מזה? איזה מקום יש לזה או אין לזה בחיים שלי היום? האם אני תופס עצמי בתפקיד ה"משמר", בתפקיד ה"מחדש" או שמא ה"יוצר"?

בהמשך לסיור בציפורי ולשיח על התחדשות מול מסורת נפתח את היחידה המרכזית

לאחר השיח נפנה ללימוד טקסט תלמודי הטוען כיצד צריכה להתקיים מסורת. נדגיש בפני התלמידים את המעמד המיוחד בו אנו לומדים טקסט תלמודי ממש במקום שבו נחתמה המשנה ובמקום בו פעלו חכמי התלמוד.

על הנפשות הפועלות בטקסט:

ר' יהושע בן לוי – רבי יהושע בן לוי היה אמורא ארץ-ישראלי בדור הראשון לאמוראים, בראשית המאה השלישית. רבי יהושע בן לוי השתייך לדור המעבר בין תקופת התנאים לתקופת האמוראים. היה ראש ישיבה בלוד, ורק בסוף ימיו הייתה ישיבתו בטבריה. היה עשיר ובעל נכסים. "עשרה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלו הן: חנוך בן ירד, ואלהו ומשיח, ואליעזר עבד אברהם, וחירם מלך צור, ועבד מלך הכושי, ויעבץ בנו של רבי יהודה הנשיא, ובתיה בת פרעה, וסרח בת אשר, ויש אומרים מלך צור הוצא ונכנס תחתיו ר' יהושע בן לוי". (מסכת דרך ארץ זוטא)

ר' חייא בר אבא - רבי חייא בר אבא הכהן, אמורא מהדור השלישי, נולד בבבל, עלה לארץ ישראל ולמד אצל רבי יוחנן. בצעירותו הספיק להכיר את רבי חנינא ורבי יהושע בן לוי, רבי חייא היה עני עד כדי כך שתואר בתלמוד כי נעליו היו מטולאות, ומשכך החליט רבי חייא לצאת לחו"ל למצוא פרנסה.

נפתח בקריאת הסיפור, נקרא כל פעם משפט ונבאר את המילים הקשות. נבקש להסביר את הפשט בתיאור של ימנו ולאחר מכן נתחיל בשאלות השאלות על הטקסט ומשמעויותיו.

ר' יהושע בן לוי היה רגיל לשמוע פרשה מבן בנו בכל ערב שבת.

פעם אחת שכח ונכנס לרחוץ באותם מרחצאות של טבריא,

והיה סמוך על כתפו של ר' חייא בר-אבא.

נזכר שלא שמע פרשה מבן בנו, חזר ויצא.

ירושלמי מסכת שבת פרק א הלכה ב, דף ג טז א

- מה התרחש בסיפור? ספרו את הסיפור במילים שלכם.
- מדוע חשוב לרבי יהושע לשמוע פרשה מנכדו?
- מי פעיל ומי סביל בקשר של ר' יהושע ונכדו? מי מלמד ומי לומד?
- ניתן להוסיף את אמירותיו החריגות והמיוחדות של ר' יהודה נשיאה בעניין. (רבי יהודה נשיאה, נכדו של ר' יהודה הנשיא שהיה גם הוא נשיא הסנהדרין בציפורי). העריך מאוד את לימודם של "תינוקות של בית רבן" כלומר ילדים הלומדים בבית רבם, ומפורסמת האמרה הבאה שאמר בשמו תלמידו, ריש לקיש: "אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן." באותו עניין נמסרה בשמו ההלכה הבאה: אין מבטלין תינוקות של בית רבן (מלימודם) אפילו לבנין בית המקדש."
- איך לדעתכם ממשיך הסיפור?
- תארו מה מתרחש במפגש של רבי יהושע ונכדו (אפשר גם להציג)

כעת נפנה ללימוד בחברותא. חברותא היא מתודה של לימוד בה התלמידים מתמודדים עם הטקסט בעצמם, בזוגות או בקבוצות קטנות הם קוראים ודורשים את הטקסט. הרציונל שמאחורי שיטה זו מבטא את החשיבות הרבה של ערך הלימוד עצמו - השאיפה היא לפתח בקרב הלומדים את היכולת ללמוד, להקנות להם את הכלים והמיומנויות הנדרשים להתמודדות עם טקסט: לפתח את החשיבה היצירתית והאסוציאטיבית ולחבר את החומרים לעולמם האישי. נקודה מרכזית נוספת הנה החוויה שבלמידה המשותפת המאפשרת הקשבה, שיתוף והפרייה הדדית - היא מזמינה את משתתפיה למסע אסוציאטיבי הנרקם במשותף ומחבר מספר נקודות מבט, דרכי חשיבה ורעיונות.

חווית הלימוד בחברותא גורסת כי אין אמת אחת ואין דרך בודדה להשיגה – החיפוש אחר הדרך, הרדיפה אחר הפתרון האולטימטיבי (אף כי לא המושלם) הוא העניין עצמו – הדרך, שאלת השאלות, מציאת ההקשרים ובחינת האופציות - הם לב ליבה של החברותא.

אמר לו ר' חיא בר-אבא: ולא כן לימדתנו, רבנו – אם התחילו אין מפסיקים?

אמר לו: חיא בני, קלה היא בעיניך? שכל השומע פרישה מבן בנו,

כאילו הוא שומע מזהר-סיני,

שנאמר: 'והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדתי לפני ה' אלוהיך בחורב'.

ירושלמי מסכת שבת פרק א הלכה ב, דף ג טור א

- ספרו את הסיפור במילים שלכם.
- מה מפריע לר' חייא?
- הסבירו את תשובתו של ר' יהושע.
- מה דעתכם על תשובתו?
- האם ילדים יכולים ללמד הורים? נכדים סבים וסבתות?
- האם קיימות סיטואציות כאלה היום? תנו דוגמא
- כתבו את הסיפור בהתאמה לימנו.

במליאה נדון עם המשתתפים בסיפור הנ"ל. ראשית נוודא שכולם הבינו את פשט הסיפור. שנית, נעמוד על ההבדלים בין הסיפור הקודם לסיפור זה ונסה להוסיף מימד נוסף לחשיבותה של המשפחה. בסיפור זה ר' יהושע לא מעביר מסורת לנכדו וגם לא דואג שהוא ילמד את התורה העתיקה אלא להפך. בסיפור זה הנכד הוא שמקריא לסבו מהפרשה, הוא זה שמחדש חידושים בתורה במסורתית והעתיקה ורבי יהושע לומד איתו וממנו כשווה בין שווים ומחשיב את קריאתו ואמרותיו למעמד הר סיני. הפעם, הדור הצעיר הוא הפעיל, המחדש והיוצר והדור המבוגר מקשיב, לומד ונהנה מהחידוש.

את היחידה נסיים במתודה של היגדים בה כל אחד כותב היגד על משהו שהוא רוצה לשמר ממסורת הדורות שקדמו לו. והיגד אחד של דבר שהיה רוצה לחדש. שמים את כל ההיגדים על

הרצפה ואז מבקשים מכל אחד שיעמוד ליד היגד שהכי מתחבר אליו ואחר כך ליד ההיגד שזר לו ביותר ושאתו מסכים ברמה הנמוכה ביותר.

מתיישבים במליאה ומשוחחים –

- מה בעינינו ירושה משמעותית שקיבלנו מהדורות הקודמים?
- כיצד ניתן לשמר ירושות אלו?
- מה היינו רוצים לחדש?
- מה היינו רוצים לבטל או למחוק? מה יוצר בנו אי נוחות?
- כיצד הרגשנו כשמישהו החזיק במעגל בדעה שונה לחלוטין משלנו?
- מה האיזון הנכון בעינינו לחידוש מול מסורת?

לעיון חותם נבחר את אחד הטקסטים המופיעים מטה –

"דור מחדש ויוצר אינו זורק לגלי האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב, ויש שהוא נאחז במסורת קיימת ומוסיף עליה. ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן מחלודתן, מחזיר לתחייה מסורת קדומה, שיש בה כדי להזין את נפש הדור מחדש." (ברל כצנלסון)

"...או אז הלכתי להעלות בסיאנס את אחד מאבותי מהעיירה הקטנה בדרום רוסיה, ואמרתי לו: סבא, אומרים לי שהזהות היהודית שלי לא ברורה. עזור לי להבהיר אותה. שאל אותי סבא: 'צאצאי היקר, מה אתה עושה?' אמרתי לו: הקמתי מדינה. אמר לי: יש דבר כזה, מדינת יהודים?"

אמרתי לו: כן.
אמר לי: לא יתכן. מה עוד אתה עושה?
אמרתי לו: כדי שתהיה מדינה צריך להגן עליה. הקמתי צבא.
מה, יש ליהודים צבא?, הוא שואל.
כן, אני עונה.
מה עוד אתה עושה?
אמרתי לו: טכנולוגיה וחקלאות ומדע, ותחבורה ומדיניות ותקשורת ומלוויזיה וחלל, ומשפחה
שוות מעמד לאיש ולאשה וכו'.
אמר לי: בני, אני לא יכול לעזור לך. באמתחת הזהות שלי אין חומרים כאלה.
תגדיר את עצמך בעצמך."

צבי כסה, "אובססיה ישראלית", הארץ, 5.1.90

סבי

קבל מאביו מגלח

תעודת יחסין מגלח קלף

ואביו קבל מאביו

אביו קבל מאביו

אב מאב

עד זקני הכנסת הגדולה .

וכאשר עלה זקני בשלמתו הכלולה

וכאשר עלה לארץ אבותיו הגדולה

עפה המגלה לאנחות

עפה המגלה ברוחות

שמות נשרפים ואותיות פורחות .

מאז

תועה עדן בסופה הקשה

מחפש אחר מגלתי הרמוסה

באור ובאוב .

אין זאת כי אצטרף לכתב

החל מעכשו

מגילת יוחסין מגילה חדשה המתחילה ב'.

בלפור מידד חקק

כעת המסורת מונחת בידינו והשאלה המשמעותית היא כיצד ומה נעביר אל הדורות הבאים אחרינו. בבית הכנסת ראינו פסיפס יפיפה שיצרו אנשי ציפורי. פסיפס שהיה בו ביטוי לחיבור של השקפות עולם שונות ושלווה את אנשי הקהילה במקום התכנסותם המרכזי. כעת נרצה לפנות ליצור פסיפס קבוצתי כזה. פסיפס שיבטא את הייחודיות של המגוון האנושי המצוי בקבוצה שלנו ולמסורות שכל אחד מביא איתו. יש לכל אחד זמן לחשוב על רעיונות עד שנחזור אל מרכז השדה, שם נתכנס וניצור פסיפס.

5. ויהי ערב ויהי בוקר יום שני

בסיכומי היום נרצה להקפיד על טקס יחסית קבוע. בסיכום היום נרצה לאסוף את כל שהתרחש היום ולשמוע מהמשתתפים על חוויותיהם ותחושותיהם ביחס למאורעות היום. נחלק לכל המשתתפים נרות. הפעם נדליק אנחנו נר של אחד המשתתפים והם יעבירו איש לרעהו וידליקו אחד לשני. כאשר כל אחד יאמר משהו משמעותי שמי שיושב לימינו אמר היום. משהו שאותו הוא בוחר לזכור מהיום הזה. חשוב להדגיש כי הדוגמא שלנו היא שתוביל את השיח בהמשך ולכן חשוב שהיא תהיה נוגעת, אישית ומשמעותית. מאד חשוב למשתתפים לשמוע גם מה עובר על המנחה וחשיפה אישית ממוקדת יכולה לקדם את השיח בקבוצה.

נשמע את כל המשתתפים ואז נשיר יחד בעת שהנרות דולקים את השיר "יש שמים מעליי" של אביב גפן ואביתר בנאי. נסביר כי שיר זה נולד מתוך חברותא ויצירה משותפת של שני אמנים השונים זה מזה בהשקפות עולמם. בהופעתם המשותפת עשו אמנים אלו מעשה מיוחד ובו לא רק ששרו יחדיו שירים אלא שכל אחד מהם שר את שיריו של האחר תוך שהוא מעניק לו פרשנות מחודשת. ושיר זה הוא תוצר של שיתוף הפעולה שלהם. גם בשיר זה ישנן פרשנויות שונות לאותם מילים. הפזמון מדבר על "יש שמים מעליי", "שמים" של אביב גפן ושל אדם חילוני בדרך כלל הם השמים הרקיע שכולנו רואים מעלינו. אך בשביל אדם דתי, "שמים", הוא גם כינוי של אלוהים. היופי הוא שכל אחד רואה את ה"שמים" שלו באופן אחר ועדיין הם מצליחים לכתוב יחד ולהוות חלק מאותו פסיפס אנושי. נאחל לכולנו שנצליח לייצר חברותות ונלמד להביא לידי ביטוי את היופי שבכל אחד, בכל דור ובכל מסורת משפחתית. שנרבה בגיוון ושונות. בסיום השיר נכבה יחד את הנירות ונפנה לשינה.

אני לא רוצה להיות מי שהייתי

רוצה לזוז לצאת להשתנות

תקוע בטעות של מישהו אחר

רוצה חבר

רוצה להיות שלך שתהיי לי בית

רוצה להיות לך אב בן ומאהב

אני מלך פה בושה במקום אחר

ואת יודעת

להסתובב זה לא אומר להיות חופשי

יש שמים מעליי יש בתוכי שמים

מוכן הכל לא מפחד עד שארגיש

יש שמים בתוכי יש בתוכי שמיים ומעליי

אני תכף מת חצי מאחורי

ככה סתם לכוד בכלום הזה

בלי פרי בלי שורש כמו נוצה עקור וזר

ומה נשאר

להסתובב זה לא אומר להיות חופשי

יש שמים מעליי יש בתוכי שמים

מוכן הכל לא מפחד עד שארגיש

יש שמים בתוכי יש בתוכי שמים מעליי

יותר מזכות דיבור וחגיגת השפע

אני מרגיש עכשיו חובת שתיקה

מאחורי המסכה מה מסתתר

רוצה חבר

(אביב גפן ואביתר בנאי)

היום השלישי

יום הצמרת: כאן צומחים!

רציונל:

יום זה הוא היום האחרון של המסע וככזה הוא מתאפיין בסיכומים ופרידות. ביום זה נרצה להדגיש את המעשה הציוני שהפך בעמל רב חזון אוטופי למציאות משגשגת. נפגוש דמויות מופת שפעלו ותרמו לחברה הישראלית ובכך נעודד את המשתתפים לעשייה חברתית. התחלנו במבט פנימה על השורש האישי, המשכנו להגדרת השורשים הרחבים שלנו כעם ובקביעת עמדה לגבי מסורת מול חידוש ועכשיו אנחנו רוצים להיעזר בדוגמאות של אנשים שיצרו ושחידשו כדי להגיע להגדרת החידוש שאנחנו נרצה לחדש והמעורבות שנרצה לעצמנו, לעתיד. בעצם הרצף שלנו במסע היה הווה (אני)- עבר (ציפורי, שורשי העם) – עתיד (מבט קדימה לאור דמויות מופת).

מטרות:

- המשתתפים יחוו עבודה תורמת משמעותית.
- המשתתפים ילמדו על דמויות מופת ציוניות שפעלו בהתאם לחזונם.
- המשתתפים יחשבו על יכולתם לפעול ולתרום כאזרחי המדינה.
- המשתתפים יסכמו את המסע ויחשבו מה הם רוצים לקחת איתם הלאה לחייהם.

מבנה היום:

1. פתיחת יום
2. חלוקת חולצות
3. עבודה תורמת
4. מסלול מתמרת לתל שמרון
5. יחידת סיכום בתל שמרון
6. טקס סיום

1. פתיחת יום:

התחלנו את המסע במבט פנימה על השורש האישי, המשכנו להגדרת השורשים הרחבים שלנו כעם ועכשיו אנחנו רוצים להיעזר בדוגמאות של אנשים שיצרו ושחידשו כדי להגיע להגדרת החידוש שאנחנו נרצה לחדש והמעורבות שנרצה לעצמנו, לעתיד. בעצם הרצף שלנו במסע היה הווה (אני)- עבר (שורשי העם) – עתיד (מבט קדימה לאור דמויות מופת).

נספר על כך שכשהתחילו לנטוע יערות, הארץ היתה נראית כמדבר שממה של בתי-גידול שנהרסו במהלך אלפי שנות שריפות פראיות, רעיית יתר וכריתה לא מבוקרת שביצעו תושבי הארץ ושליטיה הביזנטים, הצלבנים, המוסלמים, העות'מאנים ועוד. תצלומי אוויר מתחילת שנות ה-40 של המאה ה-20 מראים באזורים אלו שטח חשוף, אפור ושחוק, ללא עץ או שיח לרפואה. ואז החלוצים הגיעו והחלו לטעת עצים. **מדוע לדעתכם הם עשו זאת?** לאחר שהמשתתפים יביעו א דעתם נקרא יחד את הקטע הבא:

"מחזו יער? אומרים שחזו קישוט לארץ, נוי לסביבה, אבל באמת אין חיער דבר חיצוני בלבד וחזו יותר מגוי, יותר מקישוט, כי אם חלק מחעצם, דבר בלתי נפרד מחאדמה; בחיעדרו – חסרה הארץ החלק האורגני היותר חשוב ויקר, בלעדיו אין האדמה אלא גוף לקוי ובעל מום. ארץ בלי יער דומה לאישה תלושת שיער, או יותר מזה; דומה היא לגוף שחפשיטו את עורו מעליו. חרים חשופים זרועי אבני מגור דומים לשלד עצמות בלי גידים ובשר; במקום שאין יער, אין חבריאה שלמה וחאדם הגדל בארץ מחוסרת יער, גם טבעו איננו שלם."

פסקה זו הינה חלק ממאמר שנכתב בידי דוד איזמוז'יק בשנת 1926. דוד היה ציוני מסור כל ימיו וב-1905 עלה עם רעייתו לאה וארבעת ילדיהם לארץ ישראל. היה ממייסדי "אחוזה בית" בתל אביב ובין הראשונים שבנו בה את ביתם. איזמוז'יק ראה חשיבות גדולה בפיתוחה של תל אביב כעיר מודרנית ושוקקת חיים ועסק בה בפעילות ציבורית ענפה ובמשך זמן מה שימש כסגנו של ראש העיר מאיר דיזנגוף. אך בנוסף לפיתוח העיר, חלמו היה גידול יערות בארץ ישראל והוא כתב מאמרים בנושא. יש לשים לב לכך, כי כל המאמרים הנ"ל פורסמו כאשר בארץ ישראל שטח היער הנטוע לא עלה על 1,000 דונם. אך דוד איזמוז'יק היטיב לחלום ולתאר את חזונו. חזון אשר אנו יכולים להתבונן סביבנו כיום ולראות את התגשמותו.

לקריאת המאמר השלם –

http://www.kkl.org.il/files/forests/forest_magazine/16/Yaar_16_From_the_Archive.pdf

pdf

- האם אתם מזדהים עם דבריו של דוד?
- מהי חשיבות היער לדעתכם? או שמא אין לו חשיבות כיום?
- האם עבודה הייעור ובניין הארץ כבר נגמרה בדורות קודמים או שגם לנו יש תפקיד?
- מהו תפקידו של דורנו בפיתוח הארץ לדעתכם?

דורות רבים לא השקיעו ביערות במרחב ואף החריבו אותם. דורם של החלוצים עסק בפיתוח הארץ, בניינה וייעורה. מה יעשה דורנו? יש חשיבות ויש משמעות לאופן בו פועלים בני האדם בתוך היער. בכוחם להחריבו או לחייתו. הכל תלוי בבחירה. בכוחנו הדבר לעשותו. השאלה היא כיצד

נבחר להתנהל. במשך היוםיים האחרונים חשבנו ולמדנו, היום אנחנו יוצאים גם לפעול במרחב. היום אנחנו פונים לעבודה תורמת. לעבודה שהתחילו דוד איזמוז'יק וחבריו בתחילת המאה הקודמת. אמנם אנחנו לא צריכים להתחיל לנטוע יערות בשממה. אך כדי שהיערות ימשיכו לגדול אנחנו צריכים לשמור עליהם ולחזק אותם באופן תמידי. נצא ככוח וכחבורה מלוכדת. הפעם, כדי להעצים את הקבוצה שאתנו אנו באים לתרום וכדי לחזק כל פרט בתוכה נלבש חולצות דומות ונצא באחדות למשימה. גם אופייה תלוי בנו. האם נרצה לבצעה בזריזות ובשמחה יחדיו או שמא נדנב מאחור ונבצעה בעייפות וחוסר חשק. אין הדבר תלוי אלא בנו!

חשוב מאד שאנחנו כמדריכים נחלק את החולצות בחגיגות. ונייצר אווירה מיוחדת סביבן. למשל, נקרא לכל משתתף בשמו ואז כולם ימחאו לו כפיים כשהוא מקבל את החולצה. חשוב להפוך את העבודה התורמת לבעלת תחושת ערך, להמשיג אותה כהמשך של עבודה חלוצית ומשמעותית. וגם להוסיף לה מימד חוויתי וכיפי. לצלם, להשמיע מוסיקה, להעצים תפוקות ועוד.

כמו כן, נסביר למשתתפים שבסוף היום יתקיים טקס סיום של המסע וכל קבוצה צריכה לומר מילות סיום / להכין הצגה / להקריא קטע / לשיר שיר וכד. ושבמהלך היום, במסלול ובעבודה התורמת יכינו יחד את הקטע.

2. עבודה תורמת:

חשוב לשוחח עם המשתתפים לאחר העבודה התורמת, להעלות תחושות ומחשבות שעלו בהם בזמן העבודה. לברר האם הרגישו "פראירים" או תורמים. ומה עודד תחושות אלו. חשוב לאפשר להם להתבטא גם אם אין הדבר עולה בקנה אחד עם מה שרצינו שיאמרו. יש משמעות לדיון על ה"פראיריות" ולשיח בנקודה זו שקיימת פעמים רבות אך בדרך כלל אינה מדוברת בשיח ערכי. יש לתת פידבק לקבוצה על הדברים החיוביים שעשתה. להשקיע בנתינת פידבק אמיתי וכנה. למשל "כל הכבוד על כך שלמרות שהרגשתם פרייארים המשכתם להרים עלים וענפים" או "תודה לשמוליק על הרוח הטובה שהפיח בחבורה ועל השמחה שבעשייה" או "אני מבינה שהיתה לכם תחושה שרציתם לתרום בדרך משמעותית יותר והרמת זבל היא לאו דווקא עניין נעים אך עשיתם זאת למרות הכל ואני בטוחה שחיות הבר מודות לכם..." ועוד.

3. מתמרת לתל שמרון:

המסלול מתמרת לתל שמרון מהווה את היחידה האחרונה במסע. אמנם עדיין אנחנו דנים בנושא הציוני אך אנחנו מתחילים להכין את הקרקע לסיום חיי הקבוצה. השיחה שלנו היום תוביל אל השאלה, מה הם יכולים לעשות היום כבני נוער וכיצד הם יכולים להמשיך בחייהם את כל השיח שהיה במסע.

עצי חרובים:

ליד עץ החרוב אנו יכולים לפתח דיון מתוך סיפורו של חוני המעגל. חשוב להציג את הסיפור בצורה חוויתית. או בסיפור שלנו, או על ידי הצגה של המשתתפים. את הסיפור ניתן לעצור בנקודה בה חוני נרדם ואז לתת למשתתפים לתאר מה קורה בהמשך... שהם ינסו לדמיין מה קורה

כאשר חוני מתעורר. אפשר להציג במליאה כמה סופים אפשריים ורק לאחר מכן לספר מהו סופו של הסיפור.

יום אחד היה חוני מחלך בדרך, ראה אדם אחד שחזא נוטע חרוב.
אמר לו: "זה, לכמה שנים הוא טוען (נותן) פירות?" אמר לו: "לשבעים שנה".
אמר לו: "כלום פשוט (ברור) לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו?"
דאמר לו: "אני מצאתי את העולם בחרובים. כשם שנטעו אבותי לי – כך אטע אני לבניי".
ישב חוני, אכל פת, באה לו שינה ונתנמנם.
סגר עליו סלע ונסתר מן העין וישן שבעים שנה.

(כאן נעצור וניתן למשתתפים להמשיך את הסיפור,
נשאל מה קרה אחרי שבעים שנה לדעתם)

כשנעור (התעורר), ראהו לאדם אחד שחזא מלקט מאותו חרוב.
אמר לו: "אתה הוא שנטעתו?" אמר לו: "אבי אבא".
אמר: "ודאי מנמנם הייתי שבעים שנה".
הלך לביתו .
אמר להם: בנו של חוני המעגל, האם הוא חי?
אמרו לו: בנו אינו, בן בנו ישנו .
אמר להם: אני חוני המעגל.
לא האמינו לו .
הלך לבית המדרש, שמע את תלמידי חכמים אומרים: ברורה לנו סוגיה זו כמו בימיו של חוני המעגל, שכאשר היה נכנס לבית המדרש – היה מתרץ כל קושיה שחיתה להם לחכמים .
אמר להם: אני הוא, ולא האמינו לו. ולא נהגו בו כבוד כראוי לו .
חלשה דעתו, בקש רחמים ומת .

(תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כג, עמוד א)

לאחר סיפורנו את סוף הסיפור לשאל את המשתתפים :

- מדוע לדעתכם הגיב חוני באופן שבו הגיב?
- האם אתם מזדהים עם חוני?

- מה דעתכם על האיש שנטע חרוב לנכדיו?
- כיצד אנחנו פועלים בדרך כלל כיום?
- מה השאירו לנו הדורות שקדמו לנו? (כדאי להתמקד דווקא בציונות ומדינה ופחות ביהדות שכיבה אתמול)
- מה נרצה להשאיר לדורות הבאים אחרינו?

נסכם ונאמר למשתתפים כי ביומו האחרון של המסע נרצה לברר איזו מורשת השאירו לנו הדורות הקודמים בנוגע לחברה הישראלית אבל גם מה אנחנו כבני הדור החדש רוצים להשאיר אחרינו.

4. יחידת סיכום קבוצתית

ברוגע של מהלך המסלול אנו בוחרים לקיים את יחידת הסיכום הקבוצתית. אמנם המסע עדיין לא תם. אך באיזור תל שמרון רבות הפעילויות וקיים חשש שיתרחש בו עומס. לכן נסכם את התהליך הקבוצתי כעת מתוך שיחה מרוממת בין המשתתפים ונמשיך אל היחידות האחרונות. ביחידה זו אין אנו מוסיפים תוכן חדש אלא רק מסכמים את שהיה. ישנם שני צירים לסיכום. ציר התוכן והחוויית וציר הקבוצה. ניתן לפצל יחידה זו לשני חלקים ולקיים אותם בנפרד.

נעשה מעגל של דמיון מודרך בו נזכיר היכן היינו ומה עשינו במסע, נתבל את ההסבר בתיאור אירועים קבוצתיים. בכדי לסכם את ציר התוכן נבקש מכל משתתף לומר דבר אחד, אירוע, חוויה, מפגש או שיחה שהוא רוצה לזכור מהמסע ולקחת איתו הלאה. חשוב לשמור על סבב כנה ופתוח ולאפשר כל אמירה. בכדי לסכם את ציר הקבוצה נבקש מחברי הקבוצה לומר איש לרעהו דבר מה שהם לומדים מהם או לוקחים מהם להמשך דרכם האישית והכיתתית. ניתן לעשות זאת בכמה דרכים:

- נשב במעגל וכל אחד מהמשתתפים יאמר למשתתף שיושב לימינו מה הוא למד ממנו ואיזו תכונה הוא מעריך בו.
- נעביר את יומני המסע בין המשתתפים וכל אחד ירשום לכל משתתף דבר מה שלמד ממנו או תכונה שמעריך בו וכד.
- כל משתתף בתורו יעמוד מאחורי משתתף אחר ויאמר דבר מה משמעותי שהוא זוכר שאותו משתתף אמר.

בסוף הדברים גם המנחה יספר למשתתפים על החוויה שעברה עליו. על נקודות הקושי והאתגר ונקודות השיא מבחינתו ועל מה שהוא לוקח מהמסע להמשך החיים. מסע איכותי הוא מסע שגם המנחה מרשה לעצמו לחשוב ולהתחבט בדברים ולעבור בעצמו תהליך למידה, קטן או גדול. **נסכם בכך שהמסע היה משמעותי לכולנו. עכשיו נשאלת השאלה, מה עושים עם זה הלאה והאם עושים עם זה. בכדי לקבל השראה לעשייה זו נפנה אל תל שמרון.**

5. תל שמרון:

תל שמרון הינו מקום שמאגד עבר והווה. יחד עם זאת, יש בעלייה אליו מעיין התבוננות ומבט אל האופק ואל העתיד. שמרון הייתה אחת הערים החשובות בצפון ארץ ישראל בעת העתיקה. היא

נוכרת בתנ"ך בשם זה בנחלת שבט זבולון, ובתעודות מחוץ למקרא בשם שמעון. בתקופת בית שני, המשנה והתלמוד נקראה בשם סימוניה, ובשל כך, זוהתה בתל הקרוי בערבית "תל סמוניה", המתנשא כ- 60 מ' מעל סביבתו. האזור ליד התל שימש מקום ההתיישבות הראשון של מתיישיבי נהלל. הם גרו במקום בשנה הראשונה (החל מספטמבר 1921), בתקופה בה ייבשו את הביצות במקום התיישבות הקבע של המושב. למרגלות התל נמצא בית הקברות של מושב נהלל, בו קבורים אישים ידועים ובהם משה דיין, אסי דיין, משה פלד, אילן ואסף רמון ומייסדי המושב. לפני 93 שנים, בח' אלול תרפ"א, עלה על הקרקע בעמק יזרעאל מושב העובדים הראשון בארץ ישראל - נהלל. זמן קצר לאחר מכן, התמודד הישוב הצעיר עם מקרה המוות הראשון. אמו של אחד החברים נפטרה, ואנשי המקום התכנסו על מנת להחליט על מיקומו של בית הקברות. המקום שנבחר למרגלות התל הוכרע בנימוק: "יהיו מתינו לנגד עינינו". דבורה דיין, אמו של משה וסבתו של אסי ז"ל, כתבה: "כך נעשינו לשני ישובים - אחד עמל, טורד, דואג מזריחת החמה עד שקיעתה, ושם למעלה אלה שליוונו למנוחת נצח." אנחנו נכנס ונבקר בבית הקברות בכדי לשמוע ולשוחח על סיפור או שניים מהסיפוריים החבויים בו. הדגש אותו נבחר הינו דגש של עשייה. עשייה חברתית, עשייה למען המדינה ואקטיביזם בכלל. לפיכך בחוברת זו ברצוני להדגיש את אילן רמון וחנה מייזל, שניהם אנשי עשייה ופורצי דרך. נפתח את הסיור בשירו של יהודה עמיחי. עמיחי בשירו מתאר מצב בו פעמים רבות אנו רואים משהו אך אין לנו זמן להשקיע בו. אנחנו יודעים שזה חשוב אבל דוחים את העשייה ל"פעם הבאה". אך ישנם אנשים, כמו שמתואר בשירו, שאינם מחכים לפעם הבאה. אנשים שקמים ועושים מעשה. אנשים כאלה נפגוש בבית הקברות של נהלל-

אָני עוֹמֵד עֲכָשׁוּ בְּנוֹף

שְׁאוֹתוֹ רְאִינוּ יַחְדָּו מִן הַגְּבֻעָה:

הַעֲצִים שֶׁנָּעוּ בְּרוּחַ,

כְּנוֹעַ אֲנָשִׁים בְּאַחֲרִית הַיָּמִים

וְאִשֶּׁר מִרְחָקִים הִקְרֹב כָּל-כָּךְ

הִזָּה לֹא נָשָׂא,

וְאִמְרָנוּ,

"חֲבֵל שְׁאִין לָנוּ זָמָן.

כְּשֶׁנִּהְיָה בְּפֶעַם הַבָּאָה, נִלְךְ לָשֵׁם."

אָני שָׁם.

וְיֵשׁ לִי זָמָן,

אָני הַפֶּעַם הַבָּאָה. (יהודה עמיחי)

בתוך בית הקברות נדריך כאשר אנחנו עומדים במעגל ליד קברה של חנה מייזל ולאחר מכן ליד קברו של אילן רמון. לא נתעכב זמן רב בכדי שיוותר לנו זמן ליחידה המרכזית. ידוע לנו כי עוד רבים וטובים קבורים בבית הקברות של נהלל אך כרגע נבחר לספר רק על שתי דמויות אלו.

חנה מייזל

חנה מייזל שוחט מוכרת כמי שהקימה את חוות העלמות בחצר כנרת. לתפיסתה, הגשמת הציונות פירושה עבודה חקלאית, גם עבור נשים, ולשם כך יש להכשיר אותן. היא יזמה תכנית הכשרה ייחודית שאיפשרה לאשה לעבוד בחקלאות ולנהל חיי משפחה. מייזל נולדה לרייזל ויצחק, סוחר תבואה ופרוות, בגרודנו, אז חלק מן האימפריה הרוסית, כבת הרביעית במשפחה מבין שש בנות וחמישה בנים. הודות לעובדה שמשפחת מייזל הייתה מבוססת, ואיפשרה לימודים אצל מורים פרטיים, ידעו כל בני הבית עברית על בוריה.

הבית נוהל בידי סבתה של חנה, שעמדה בראש המשפחה כאשה חזקה אך גם רכה וחמה. סבה, היה איש קשוח ותקיף שהרבה לנסוע לרגל עסקיו. כשהיה מגיע הביתה מפעם לפעם, היו כולם "מתכווצים בפניה". חנה ככל הנראה ספגה את המודל של נשות המשפחה המשכילות והפעלתניות, וכן את האסרטיביות והנחישות להשיג את רצונה. את הדרך ללימודים בגימנסיה סללה לבנות המשפחה שרה, האחות השלישית. הסבא התנגד לכך שתלמד כיוון שהלימודים התקיימו בשבת, אולם שרה התעקשה ופתחה בשביתת רעב. משהתערבה הסבתא והשפיעה על בעלה, הבטיחה שרה לא לחלל את השבת, ומאז הותרו הלימודים לשאר בנות המשפחה ללא מאבקים.

בבית הספר התיכון נחשפה חנה לרעיון הציוני, שקסם לה ודחף אותה להצטרף כפעילה באגודת "פועלי ציון" בגרודנו. בתקופתה, השכלה בתחום החקלאות לא הייתה נפוצה ואף לא מקובלת אצל הנשים. ואמנם, חנה העזה ובחרה בלימודי חקלאות ולאחר מכן אגרונומיה, מתוך שיקול לרכוש ידע שיתרום על פי השקפתה לעבודה החלוצית. ב-1909 סיימה את לימודיה כדוקטור למדעים, בציון לשבח.

בעקבות הרעיונות הסוציאליסטים, רוב הנשים החלוצות בתקופה זו, שאפו לחברה שיוויונית, ללא דיכוי כלכלי, חברתי או פוליטי. התאוריה הסוציאליסטית גרסה כי עם ביטול החברה הפטריארכלית ואי השוויון המאפיין את הקפיטליזם, ממילא ייווצר שוויון בין המינים. ואמנם, התנועה הציונית העניקה שוויון זכויות מוחלט לנשים. אף על פי כן, דימויה של האישה נותר מסורתי והמקום שהוקצה לחלוצה גם בבואה לארץ, היה בבישול, בניקיון, בתפירה ובשאר עבודות משק הבית. לעולם לא לצד הפועל, בחקלאות. כך למשל ביטאה שרה מלכין את תסכולן של הנשים נוכח יחס הפועלים אליהן: "רצינו יחד עם חברינו בדעה לפנינו, לעבוד עבודה אחת, אך מהצעד הראשון פגשנו לעג ועלבון".

מייזל הייתה חדורת תחושת שליחות ציונית-חלוצית. היא גרסה כי נשות האיכרים צריכות ללמוד ולדעת חקלאות, כדי שתגענה לארץ עם השכלה ויכולת עשייה פרקטית. כך, תוכל הפועלת

החלוצית לעסוק בעבודת השדה לצד הגבר, בנוסף לתפקידה כבעלת משפחה. המוטו שלה היה: "יש לדעת להשתמש במעדר ובמזמרה, לפני שיודעים להשתמש במיקרוסקופ."

עם עלייתה ארצה בשנת 1909, עבדה מייזל ביהודה, ולאחר מכן בחוות סג'רה בגליל, שם קיבלה היא ובחורות נוספות רשות מד"ר אליהו קראוזה מנהל החווה, לעבוד בשדה לצד הבחורים. אולם היא סברה שלא אלו הם הענפים המתאימים לנשים. הכשרתה החקלאית (ככל הנראה הייתה האגרונומית הראשונה בארץ), יחד עם ההזדהות עם מטרות האשה הפועלת, הביאה אותה להגות פתרון חדש: עבודה בענפי חקלאות מיוחדים, שאינם מצריכים כוח פיסי רב, אולם דורשים ידע חקלאי מעמיק ומיומנות רבה. כעבור זמן ניתן לקבוצת הבחורות בסג'רה לטפח חלקת אדמה בשטח החווה. הירקות והפריים שהניבה תוך זמן קצר הוכיחו כי ביכלתן לגדל גידולים חקלאיים ולהיות פרודוקטיביות וחיוניות למשק.

אורי מילשטיין מספר עליה בספרו "רחל המשוררת: מעצבת האליטות" חלק ג:

"באותו חורף", סיפרה מייזל, "נשארה החווה בסג'רה בלי בעל-מקצוע במטעים, ולא היה מי שיזמור את הכרמים וירכיב את שתילי הזיתים. מנהל החווה, מר אליהו קראוזה, ביקש מנותן-העבודה 'להשאיל' אותי לעבודה זאת, ומר בלומפלד הסכים, אבל אני העמדתי לקראוזה תנאים, שייקח אותי עם כל 'בית-הספר שלי', שירשה לי ללמדן לזמור את הגפנים ולהרכיב את השתילים, ושישלם שכר גם לרחל. הבטחתי שהדבר לא יגרום כל נזק לגפנים וגם לא הפסד זמן. הלימוד התנהל לא על חשבון שעות העבודה, אלא בשעות הפנאי שלנו. באין ברירה הוביל מר קראוזה את כולנו בדליז'נס שלו לסג'רה."

בכתביה היא מדברת על כך שיש לפעול בכדי שנשים יקבלו מעמד זהה לשל גברים בחברה החלוצית. במבט של שנים אחורה אומר עליה ההיסטוריון מוקי צור כי: "כניסתה לתמונה שינתה באופן משמעותי את מצב האישה."

נשאל את המשתתפים:

- מה דעתכם על סיפורה של חנה מייזל?
- מאין אזרה את האומץ לעשות את המעשים הנ"ל ולנסות לשנות את מעמד הנשים?
- האם יש עוולות נוספות בחברה הישראלית היום הדורשות תיקון?
- האם היא שילמה מחיר אישי על פעילותה לדעתכם?
- מה אתם הייתם עושים (ועושות) במקומה.

אילן רמון

היה טייס החלל הישראלי היחיד. שימש מומחה מטען בצוות מעבורת החלל קולומביה. ב' 1 בפברואר 2003 נספה יחד עם צוות המעבורת, שהתפרקה עם חזרתה לאטמוספירה של כדור

הארץ. קודם לכן שירת כטייס בחיל האוויר הישראלי והגיע לדרגת אלוף משנה. יש כמה עובדות מעניינות שנתמקד בהם.

ראשית, את קורס הטיס הראשון שלו אילן רמון לא סיים. הוא נאלץ לפרוש מקורס הטיס עקב שבר ביד. לפיכך שירת ביחידה ללוחמה אלקטרונית ורק אחרי מלחמת יום הכיפורים חזר לקורס הטיס. כלומר, הוא החליט לא לוותר על מטרתו ולמרות הקשיים והמהמורות שבדרך חזר אל תכניתו בנחישות. גם בנו, אסף רמון, הקבור לצידו, הלך בדרכו. ולמרות שהיה ממשפחה שכולה, (דבר המאפשר לו שירות שאינו קרבני) בחר להתגייס ליחידה קרבית. אף האימונים לטיסת החללית קולומביה היו אמורים להימשך כשנה אך נמשכו כחמש שנים עד לשיגור המעבורת. פעמים רבות אנחנו שומעים רק על הישגיו ולא על דרך החתחתים וכל הכישלונות שנחל בדרך אל אותה הצלחה.

שנית, אילן רמון בחר לקחת אתו לחלל חפצים מסוימים המייצגים את החברה הישראלית. נשאל:

- מה דעתכם על בחירה זו?
- איזה ערך יש למעשה זה בעיניכם?
- אילו חפצים או סמלים לדעתכם הוא בחר לקחת?
- אם אתם הייתם שליחים של מדינת ישראל במקום כלשהו מה הייתם בוחרים לקחת אתכם? מדוע?

כעת נקריא למשתתפים את הדברים אותם אילן רמון בחר לקחת לחלל ונשאל מה מחפץ משמעותי ביותר לדעתם, על מה היו מוותרים ומדוע.

- נס הנשיא
- דגל ישראל
- דגל חיל האוויר הישראלי
- דגלון עם סמל סוכנות החלל הישראלית
- אבן עם סמל אוניברסיטת תל אביב
- דגלון עם סמל מוזיאון חיל האוויר
- דגלון עם סמל העיר רמת גן, עיר הולדתו
- דגלון עם סמל העיר באר שבע, העיר בה גדל
- דגלון עם סמל בית הספר "בליך", "הממוקם בשכונת מגוריו של רמון, רמת חן, ובנו למדו ילדיו כשחזרו לישראל
- העתק של ציור שצייר פטר גינז, נער בטרזין, כדור הארץ במבט מהירח", שפורסם בעיתון הנוער ודם. הציור המקורי מוצג במוזיאון האמנות של "יד ושם"

- **ספר תורה זעיר שקיבל מניצול השואה פרופסור יהויכין יוסף שקיבל אותה במחנה ברגן-בלזן מהרב שמעון דסברג שהבריח אותו למחנה^{[4][5]}**
- **ספר תנ"ך מוקטן שהודפס על מיקרופילם שקיבל מנשיא המדינה משה קצב**
- **מטבע של שמינית השקל מהמרד הגדול**
- **מספר מזוזות**
- **דולר מהרבי מליובאוויטש שהעניק לו שליח הרבי מליובאוויטש במרכז החלל בפלורידה**

5. יחידה מרכזית:

ביחידה זו נעסוק בפסקה 13 מתוך מגילת העצמאות. פסקה זו היא הפסקה המכילה את חזון המדינה שזה עתה הוקמה. ראשית, נפתח בהסבר קצר על המגילה. נספר למשתתפים כי את מגילת העצמאות התחילו לכתוב בערב פסח התש"ח. על כתיבתה עמלו אנשי רוח והגות, משפטנים ומנהיגים בחברה הישראלית והיו לה לא פחות משש עשרה טיוטות. מדוע היו זקוקים לטיוטות רבות? כיוון שהיו חזונות שונים לגבי איך המדינה צריכה להראות והיה צורך בשיח משותף בכדי להגיע להסכמות. כעת נתחיל בקריאת פסקה 13 בה מתוארת המדינה ואופייה. נעורר דיון ראשוני על תוכנה של הפסקה. חשוב להדגיש כי מטרת הדיון בשלב זה הינה לעורר את השאלות ולא להגיע לפתרון והשלמה.

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות. מדינת ישראל תהא מוכנה לשתף פעולה עם המוסדות והנציגים של האומות המאוחדות בהגשמת החלטת העצרת מיום 29 בנובמבר 1947 ותפעל להקמת האחדות הכלכלית של ארץ-ישראל בשלמותה." (מתוך מגילת העצמאות)

- **מה לדעתכם חזון המדינה כפי שמשקף בפסקה זו?**
- **מה תפס את עינכם בפסקה? למה התחברתם? מה הטריד אתכם?**
- **האם אתם מרגישים את החזון הזה כאזרחי המדינה?**

- **ספרו סיפור בו הרגשתם ביטויים מפסקה זו באים לידי ביטוי הלכה למעשה.**
- **האם לדעתכם יש פער בין פסקה זו לבין המציאות הישראלית כפי שאתם מכירים אותה? במה מתבטא הפער?**
- **האם החזון מתממש בעינכם?**
- **מה מתממש ומה לא?**
- **מדוע לדעתכם חלק מהחזון לא מתממש?**
- **מי אחראי למימוש?**
- **מהי האחריות שלנו כאזרחים?**
- **האם אנחנו יכולים לפעול למימוש חזון כאזרחים? מה למשל?**

עקרונות היסוד המופיעים בפסקה זו הינם עקרונות היסוד החוקתיים מדינתיים שהונחו בראשית ימי המדינה. עם זאת, כיום, ישנה תחושה פעמים רבות כי אנו רחוקים מהחזון של מדינת ישראל האוטופית המתוארת בפסקה זו. כעת, ננסה יחד, להעמיק בחזון עצמו ולחשוב מה מתוכו היינו רוצים לקדם כבר מחר בבוקר. נחלק לכל אחד ערכה קטנה ובה עשרה עקרונות המופיעים בפסקה:

שוויון זכויות, פתיחות, שלום, יהדות, עלייה, כלכלה, פיתוח הארץ, חירות, צדק, חינוך, חיבור למסורת, תרבות, חופש דת, חופש מצפון, מוסר, לשון, ארץ ישראל, פלורליזם.

כל אחד יצטרך לבחור עם עצמו שלושה ערכים מרכזיים אותם הוא בוחר להדגיש ולקדם ולנמק מדוע הוא עושה זאת. לאחר שלוש דקות נאמר למשתתפים לשבת בקבוצות קטנות של ארבעה משתתפים ולשוחח על הערכים שבחרו, ראשית יצטרכו לבחור ערך אחד שהוא בעיניהם הכי משמעותי. שנית, יצטרכו לחשוב כיצד ניתן ליישם אותו בחיי היום יום שלנו.

במליאה נבצע שתי פעולות. ראשית, נאסוף את ההכרעה מכל קבוצה, ננסה להבין מה הם בחרו כעקרונות היסוד של מדינת ישראל ומדוע לדעתן דווקא דברים אלו מהותיים כחזון. לאחר מכן ננסה לבחון כיצד אנו כאזרחים יכולים להוביל ערך זה בחברה שלנו ולהביאו לידי יישום.

לסיום נשמע ונשיר יחד את השיר "אני מאמין" של שאול טשרניחובסקי. שיר שנכתב באודסה בשנת 1892 ומבטא את האמונה ברוחו של האדם ואת התקווה כי ניתן בעזרת פעולות האדם להתקדם לעתיד טוב יותר. שיר שמהווה מעיין תפילה חילונית

גם בכותרתו וגם במילותיו - "אני מאמין". את השיר הזה מבצעת בביצוע מחודש ועכשווי רונה קינן. שהיא מוזיקאית ויוצרת שבחרת להתבונן אל שירי העבר ולהגישם במתכונת עכשווית לאוזני השומע הישראלי של המאה ה-21.

שְׁחָקִי, שְׁחָקִי עַל הַחֲלוּמוֹת,
זוֹ אֲנִי הַחֹלֶם שָׁח.
שְׁחָקִי כִּי בְּאָדָם אֲאָמִין,
כִּי עוֹדֵנִי מֵאֲמִין בְּךָ.

כִּי עוֹד נִפְשִׁי דְרֹר שׁוֹאֶפֶת
לֹא מְכַרְתִּיהָ לְעֵגֶל-פֶּז,
כִּי עוֹד אֲאָמִין גַּם בְּאָדָם,
גַּם בְּרוּחוֹ, רוּחַ עֹז.

רוּחוֹ יִשְׁלִיךְ כְּבִלֵּי-הַבֵּל,
יְרוּמְמֵנוּ בְּמִתִּי-עַל;
לֹא בְרָעַב זְמוּת לֵבֶד,
דְּרֹר – לִנְפֹשׁ, פֶּת – לְדָל.

שְׁחָקִי כִּי גַם בְּרַעוֹת אֲאָמִין,
אֲאָמִין, כִּי עוֹד אֶמְצָא לֵב,
לֵב תִּקְוֹתִי גַם תִּקְוֹתֶיךָ,
יְחוּשׁ אֲשֶׁר, יָבִין כָּאֵב.

אֲאָמִינָה גַם בְּעֵתִיד,
אִף אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אֵךְ בּוֹא יָבוֹא – שְׂאוֹ שְׁלוֹם
אֲזוּ וּבִרְכָּה לָאֵם מְלֵאָם.

יָשׁוּב יִפְרַח אֲזוּ גַם עַמִּי,
וּבְאֶרֶץ יְקוֹם דּוֹר,
בְּרֶזֶל-כְּבִלְיוֹ יוֹסֵר מָנוּ,
עֵין-בְּעֵין יִרְאֶה אוֹר.

יְחִיָּה, יֶאֱהָב, יִפְעַל, יַעֲשֶׂה,

דֹּר בְּאֶרֶץ אֲמֹנִים חִי
לֹא בְּעֵתִיד – בְּשָׁמַיִם,
חַיִּי-רוּחַ לוֹ אֵין דִּי.

אֲזֵ שִׁיר חֲדָשׁ יְשִׁיר מְשׁוֹרֵר,
לִיפִי וְנִשְׁגָּב לְבוֹ עֵר;
לוֹ, לְצָעִיר, מַעַל קִבְּרִי
פְּרָחִים יִלְקָטוּ לְזֵר.

אודיסה 1892

ביצוע של רונה קינן :

https://www.youtube.com/watch?v=FCjVyh_Ap4w

6. טקס סיום :

בפתיחת טקס הסיום חשוב שהרכז או נציג המנחים יתאר את המסע שעברנו וייתן פידבק חיובי על ההשתתפות בו. חשוב לתבל את הטקסט בדוגמאות ספציפיות בכדי שהמשתתפים יחושו גאווה והתרגשות מהמעמד.

לדוגמא : "אנחנו עומדים בתל שמרון שהוא מקום מיוחד המייצג את כל התהליך שעברנו במסע. ראשית, קיימות בתל עדויות היסטוריות לאבותינו ההיסטוריים שגרו בארץ זו. שנית, ליד תל זה קבורים אנשים מובילים בחברה הישראלית, אנשים שבחרו לתרום לחברה הישראלית באופנים שונים ומגוונים. מיוחד לעמוד כאן למעלה גם לאור העובדה שצענו יחד את הדרך הזו והתמודדנו לאורך המסע, כפרטים וכקבוצה עם אתגרים לא מעטים, אך צלחנו אותם. לקום מוקדם בבוקר, ללכת את המסלולים, להשתתף בדיונים ולהכין את האוכל בכוחות עצמכם. אין ספק שהוכחתם כי יש לכם שורשים חזקים כפרטים. שאתם מסוגלים לעמוד זה לצד זה כעצים ביער ושיחדיו אנו יכולים לצמוח לגבים חדשים".

חשוב לתבל את הטקס בשירים. כדאי להשתמש בשירים שליוו אותנו לאורך המסע – "כל אחד חי בעולם אחר" – "יש שמים מעלי" – שחקי שחקי ועוד.

בהמשך, נציג מכל קבוצה יעלה ויאמר משהו בשם הקבוצה על התהליך שעברו, בין אם זה שיר, סיפור, קטע קריאה או אפילו משהו שהקבוצה רוצה להציג יחד על הבמה.

נסיים בקריאת הטקסט של אמנון שמוש על שורשים וכנפיים. נאחל למשתתפים שתמיד ידעו :

אני רוצה להיות גם עם שורשים, גם עם כנפיים, כתבתי. למה חייב אדם לוותר על השורשים, אם ליבו חפץ בכנפיים? (כתבתי שלושה סימני שאלה, אחר כך מחקתי שניים). השורשים מפסידים כל כך הרבה, כשהם תקועים באדמה ואינם יכולים לרחף ולראות את נופו האדיר של העץ שהם חלק ממנו ואת היער הגדול שהעץ כולו הוא חלק ממנו. והציפורים שעל העץ, שזכו ויש להן כנפיים, חסרות הן את האחיזה בקרקע. קניהן תלויים בחסדיה של רוח סערה ובחוסנו של העץ, שבסתר ענפיו הן חוסות. על כן, סיימתי, כשאהיה גדול אני רוצה להיות אדם עם שורשים וכנפיים.

(אמנון שמוש)

נספחים ויחידות נוספות

אלונים / נתן יונתן

פעם על גדות הואדי

שני אלונים בסלע

שני אלונים ידעתי

שם במורד הואדי .

את האחד הרעם

פעם היכה צמרת .

גזע אחיו קרוע

באו בו אש ורוח .

קיץ שילח שיניים

מי הגשמים הולכים הם .

אך הם עומדים השניים ,

שני אלונים אחים הם .

תם הסיפור איננו .

מי כאלון יתננו .

שני אלונים ידעתי

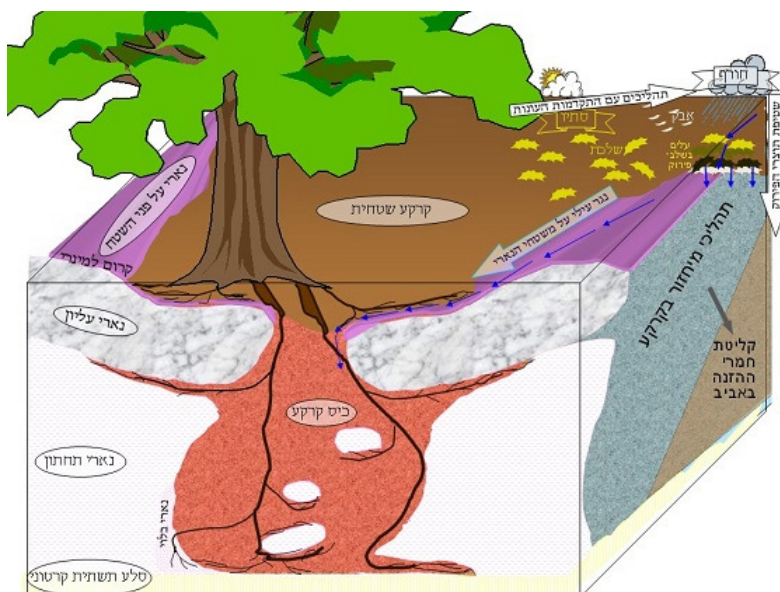
שם במורד הואדי.

נשב אל מול עץ האלון ונשמע את השיר יחד. לפני השמיעה נבקש מהמשתתפים לנסות ללמוד את תכונות האלונים מתוך השיר. כשנסיים לשמוע נשאל מה הם יודעים לספר על עץ האלון מתוך השיר. היכן האלון גדל? האם הוא עץ חזק או חלש? מה יחסו של המשורר לאלון?

גם בתנ"ך מוזכר האלון הודות לחוסנו –

"וְאַנְכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאָמְרִי מִפְּנֵיהֶם, אֲשֶׁר כָּלְכְּלוּ אֶרְצִים גְּבוּלוֹ וְחֶסֶן הוּא כְּאֻלֹּנִים" (עמוס, ב', ט')

האלונים גדלים על סלע קירטון בתוך כיס קרקע. הקירטון הוא סלע שסופח מים ונאטס. ברגע שעץ האלון מוצא לעצמו את הקרקע המתאימה לצמיחה הוא יכול להעמיק ולחזק שורשים כך שבאמת הינו מהחסונים בין עצי היער. כך גם אנחנו כבני אדם, כאשר אנחנו נמצאים במקום המאפשר לנו גדילה וצמיחה, כאשר אננו בסביבה המתאימה לנו או עוסקים בנושא שבו אננו מרגישים בבית אננו יכולים להעמיק שורשים ולהדק את אחיזתנו באופן בו אננו הופכים לחסונים לכל משב רוח חזק ככל שיהיה.

עץ הרימון נתן ריחו

הרימון הוא עץ נמוך או שיח המגיע לגובה כ-3 מטרים. עליו מסורגים, מאורכים ומבריקים, וקצות ענפיו נוקשים ומחודדים ולכן דוקרניים. בחורף משיר הרימון את עליו ובתחילת האביב הוא שב ומלבלב. העלים הצעירים אדמדמים ומשנים את צבעם לירוק כחודש לאחר הלבלו. בתחילת הקיץ, פורח הרימון. פרחיו האדומים ערוכים במקבצים של שניים עד ששה, ומכילים 5-9 עלי כותרת באורך כ-3 סנטימטר, העולים מתוך גביע נוקשה דמוי כד ששוליו מפוצלים למספר שיניים מפושקות, כמעין כתר. מגביע זה מתפתח פרי הרימון. הפרי הבשל דמוי כדור פחוס בקוטר 8-10 סנטימטר, קליפתו אדומה או צהובה והוא מעוטר בקצהו ב"כתר". שריד לגביע הפרח. כל פרי מכיל מאות זרעים בעלי ציפה עסיסית, אדומה או ורודה.

במסורת היהודית רימון מסמל שפע, ברכה ומעשים טובים. מדוע לדעתכם דווקא הרימון נבחר כסמל חיובי זה? אילו תכונות חיוביות אתם מזהים בו? נתבונן יחד בפרי היפיפה של הרימון, ניקח רימון אחד ונפתח אותו תוך כדי ההסבר על הפרי. נשאל את המשתתפים:

- מה דעתכם על היחס בין קליפתו של הרימון לתוכנו? האם יש דמיון? שוני?
- מה דעתכם על יחס בין חץ ופנים בדרך כלל?
- האם יש דמיון או שוני בין מה שאדם מציג כלפי חוץ למה שמתרחש בתוכו? תנו דוגמא.
- מה הקשר בין המראה החיצוני שלנו לפנימיותינו? האם יש קשר?

חז"ל מאד העריכו את מי ש"תוכו כבד", כלומר שיש התאמה בין מה שמתרחש בתוכי הנפש למה שמוקרן בחוץ, יתכן ובגלל תכונה זו זכה הרימון לתהילה כזו. סיבה נוספת היא ריבוי הגרגירים שלו, התכונה שמבטא שפע ונדיבות.

את הדיון בשאלות אלו לא נצליח למצות ונותיר את השאלות פתוחות לאחר ששמענו מספר התייחסויות, נמשיך ונתייחס לשאלות אלו ולאמירות שנאמרו בגינן גם בהמשך היום. בסוף היחידה נחזור ונדגיש את השאלות שהעלינו בעזרת ההתבוננות ברימון. נתמקד בשאלה האם יש קורלציה בין מה שאנו מציגים כלפי חוץ לבין מה שמצוי בתוכנו? בין מה שגלוי לעיני כל ומה נסתר.

אפשר לסיים כאן, ההמשך הוא רק במידה והדבר מתאים לרמת הקבוצה ואינו מהווה סטייה משמעותית מהתימה המרכזית.

מקום מעניין שבו מופיע הרימון כסמל ליופי ושפע הינה בתיאור דמותו של ר' יוחנן. ר' יוחנן היה רבי יוחנן נולד בערך בשנת 180 ונפטר כבן מאה בסביבות שנת 280 חלוקות הדעות האם מקור הכינוי "בר נפחא" הוא מעיסוקו של אביו כנפח, או שמא על שם מקום מוצא משפחתו, ואולי כביטוי לתכונה נפשית או גופנית. הוא נולד בציפורי, בשנותיו האחרונות של רבי יהודה הנשיא. עוד לפני לידתו ניבא עליו רבי יהודה הנשיא שהוא עתיד להיות צדיק. רבי יוחנן ידוע בתלמוד גם ביופיו שהיה מיוחד במינו. התלמוד מתאר את יופיו כך:

הרוצה לראות יופיו של ר' יוחנן, יביא כוס של כסף צרוף וימלאנו גרעינים של רימון אדום, ויעטר כליל של זרד אדום על פיו, ויניחנו בין חמה לצל – ואותו זוהר מעין יופיו של ר' יוחנן הוא.

תלמוד בבלי, בבא מציעא דף פד ע"א

בהמשך מספר התלמוד כי רבי יוחנן היה יושב בפתח של מקוואות בכדי שכל הנשים יעברו על פניו כשהן יוצאות מטבילה במקוה וראייתו תגרום לכך שייולדו להם תינוקות יפים כמוהו. מעניין לחשוב על כך:

- האם אנחנו מסכימים עם מעשהו של רבי יוחנן? האם כדאי שכולם יהיו יפים כמוהו?
- כיצד אנו נוהגים היום? האם יש לנו אידאל יופי מסוים?
- האם היינו רוצים להיות יפים כמו "כולם"? מדוע?

יער פארק

יער פארק הינו יער בו העצים נמצאים במרווח זה מזה כך שצמרת אינה נוגעת בצמרת. נשאל את המשתתפים

- האם גם זה בעיניהם יער או רק יערות צפופים?
- איזה סוג יער הם מעדיפים?
- האם העצים ביער זקוקים זה לזה לדעתם? מה הם היחסים בין המינים השונים?
- האם כבני אדם נח לנוי יותר עם קרבה או עם ריחוק?
- האם אנחנו כבני אדם זקוקים זה לזה?
- האם נח לנו בקרבת אנשים הדומים לנו או שדווקא מגוון עדיף בעינינו?
- איזו כיתה או קהילה איכותית יותר בעינכם?

מעניין לדעת כי בתחילה המדיניות היתה גישה של נטיעה קלאסית שכללה נטיעת יערות צפופים וחד מיניים. אופן נטיעה זה הצליח להביא לייעור רחב באופן מהיר. עם זאת, כיום מבינים כי בכדי לטעת יערות חזקים יותר, "ברי קיימא" יש לטעם יערות מגוונים במכילים עצים מגוונים ושונים. כך כל אחד משתמש במשאבים אחרים של הקרקע וכולם תורמים אחד לשני. נסכם ונאמר כי היער הינו ממש כקהילה של בני אדם. יש האוהבים לגדול קרוב לדומים להם. יש המעדיפים את הגיוון והשוני. ביער, כמו בקהילה, כמו בעם, קיימת התפתחות והשתנות עם הזמן ועם הדורות.

נכד זה נכד / אורי אורבך

רבי יהושע אהב ללמוד תורה עם תלמידיו הרבים. כל-כך אהב ללמוד איתם שתמיד היה מוקף בתלמידים, ולא רק בכיתה ובבית המדרש, אלא גם במקומות שבהם בדרך כלל לא לומדים: בשוק, בכיכר העיר, במכולת ובתחנות האוטובוס (תחנה כבר הייתה אז. האוטובוס הגיע רק אחרי אלפיים שנה).

רבי יהושע היה עסוק מאוד. לא פלא, אם יש לו כמה מאות תלמידים בישיבה שלו, ולכל אחד יש רק שאלה אחת, או רק חידוש אחד, או שהוא סתם רוצה לשמוע עוד קצת מדברי חוכמתו של רבי יהושע – כמה זמן נשאר לו לעיסוקים אחרים?

אבל על דבר אחד הקפיד מאוד רבי יהושע. בכל יום שישי, בשעה שתיים עשרים ושתיים בצהריים, ועד השעה שלוש עשרים ושתיים, הוא היה יושב בבית ולומד תורה עם נכדו, שוקי. שוקי היה תלמיד חרוץ. כל השבוע הוא למד עם חבריו בבית הספר, אבל השעה שלו לבדו עם

סבא יהושע הייתה הזמן החביב עליו ביותר. כל שבוע, בזמן ההכנות האחרונות לשבת, הם היו יושבים ועוסקים בתורה. סבא היה שואל את שוקי מה למד השבוע, ושוקי היה מספר לו. שוקי היה שואל את סבא מה הוא לימד השבוע, וסבא יהושע היה מסביר. ובסוף, סבתא הייתה נותנת לשוקי עוגת קינמון מיוחדת לשבת, ומניחה עוד אחת בילקוטו, ואומרת לו: 'שוקיל'ה מותק, לך הביתה ומסור לאמא ולאבא ולאחים הקטנים שלך נשיקות ושבת שלום.'

בדרך הביתה שוקי היה הולך שמח וטוב לב וכבר החל מחכה לשבוע הבא, ליום שישי בשעה שתיים עשרים ושתיים. הוא וסבא לא החמיצו מעולם אף מפגש. שניהם היו מחכים לכך כל השבוע, לא מחמיצים, לא שוכחים, לא מפספסים...

חוץ מפעם אחת. זה היה ביום שישי עמוס במיוחד. רבי יהושע השלים את הקניות לשבת, חזר מהר הביתה, הלך ללמד שיעור קצר, התעכב כדי לענות לתלמיד על שאלה דחופה, פתח עוד ספר, שוב שוחח עם תלמיד אחר, השלים בין שני אנשים שהסתכסכו ביניהם, השאיר מעטפה עם כמה טטרות בתיבת הדואר של השכנים העניים ואץ רץ לבית המרחץ. אז עוד לא היו מקלחות ואמבטיות בכל בית ובימי שישי היו כולם הולכים לבית המרחץ או למעיינות הסמוכים לעיר כדי להתכונן לשבת: מסתבנים ומתקדצפים וחופפים וטובלים ומתנגבים ומסתרקים ומסתלקים.

רבי יהושע החל להתכונן לרחצה; חלץ את נעליו, פשט את חולצתו, הסיר את הציצית, הניח את הכיפה הגדולה על המדף, ופתאום.... נזכר! 'בעוד תשע דקות תהיה השעה שתיים עשרים ושתיים, ואני עוד בבית המרחץ! איך פרח מזיכרוני השיעור השבועי שלי עם שוקי? איך אקבל את השבת בלי הלימוד עם הנכד האהוב שלי?'

וחיש קל, תוך שהוא חושב את כל המחשבות הללו, הוא חזר וחבש את הכיפה, עטה כהרף עין את הציצית וכיפתר צ'ק-צ'ק את החולצה.

רבי חייא, חברו הטוב, הביט בו במבט מופתע: 'הי, רבי יהושע! לאן אתה רץ? עוד לא התרחצת וכבר אתה הולך?'

'אל תשאל' – ענה לו רבי יהושע – 'כמעט שכחתי את השיעור הקבוע עם הנכד שלי שוקי, הבן של הבן שלי, שייקה. כל יום שישי בשתיים עשרים ושתיים כמו שעון. ואני כבר כמעט מאחר...' רבי חייא, שדווקא עכשיו נזכר לעכב את רבי יהושע, עמד בפתח בית המרחץ והקשה: 'אבל רבי יהושע, הרי בעצמך לימדת אותנו את הכלל 'אם התחילו – אין מפסיקים', כלומר: אם אדם נכנס לבית המרחץ והתחיל להתכונן לרחצה ופתאום הוא נזכר שעוד לא התפלל – הוא יכול לגמור קודם להתרחץ ורק אחר כך ללכת להתפלל. התפילה לא תברח'...

'נכון מאוד' – אמר רבי יהושע תוך כדי נעילת נעליו – 'אני שמח שאתה זוכר את הכלל שלימדתני. אבל לימוד תורה עם הנכד שלי – זה יותר חשוב אפילו מרחצה בבית מרחץ.'

'יותר חשוב? הרי אתה יכול ללמוד איתו אחר כך... אפשר ללמוד איתו גם בשלוש שלוש ושלוש, בארבע ארבעים וארבע, ואפילו בשלוש ורבע-שלוש ועשרים, אם לא מדויקים כל כך'...

'גם להתרחץ אני יכול אחר כך', אמר רבי יהושע והכניס את המגבת לתיק, 'ואומר לך עוד משהו, ידידי חייא. ללמוד עם הנכד זה כמו לעמוד בהר סיני ולקבל את התורה באופן ישיר מפיו של הקדוש ברוך הוא.'

'אוהו, זה כבר נשמע מעניין' – אמר רבי חייא, ורבי יהושע, שכבר היה לבוש לגמרי, וכבר שלח רגל אחת אל מחוץ לבית המרחץ, אמר לו: 'אתה בטח זוכר את הפסוקים האלה מהתורה: 'והודעתם לבניך ולבני בניך; יום אשר עמדת לפני ה' אלוהיך בחורב'. מהפסוקים האלה, שמזכירים בנשימה אחת את הסבים שמלמדים תורה את נכדיהם, ואת יום קבלת התורה בהר חורב הוא הר סיני - אני לומד שכל השומע פרשה מבן בנו כאילו הוא שומעה מסיני. אחרת התורה לא הייתה מזכירה זאת ביחד. נו, אתה רוצה שאני אאחר למתן תורה בהר סיני בגלל שנזכרתי באיחור להתקלח?' עד שרבי חייא הספיק להגיב, רבי יהושע כבר היה בחוץ, בדרכו הביתה. ורבי חייא חשב לעצמו: 'רבי יהושע הזה, כל הכבוד לו. גם מוצא זמן קבוע ללמוד עם הנכד שלו, גם יש לו תשובה חכמה על כל שאלה, וגם הצליח ללמד אותי משהו חדש אפילו במקלחת. ומה שעוד אני שם לב עכשיו זה שהוא לקח לי בטעות את המגבת. רבי יהושעעעע'....

(חכמינו לימינו, הוצאת מגיד: 2010, עמ' 47-52)

כל הזכויות שמורות לקק"ל
המחלקה הפדגוגית, ירושלים, 2016

www.greenwin.kkl.org.il